

Anotācija

Bakalaura darba tēma ir „4 – 5 gadīgu bērnu radošās darbības sekmēšana vizuālajā mākslā”.

Pētījuma mērķis ir teorētiski un praktiski izziņāt radošās darbības sekmēšanas iespējas vizuālajā mākslā 4 – 5 gadīgiem bērniem.

Pirmskolas vecumā bērniem ir izteikta fantāzija un iztēle, kas veicina radošu darbību. Tieši tāpēc pirmskola ir pirmā vieta, kur bērniem tiek radīta vide un apstākļi, lai tie spētu radoši un mākslinieciski izpausties. Vizuālā māksla rosina bērnus radīt unikālus un oriģinālus darbus, kas atspoguļo bērnu iekšējo pasauli, emocionālo stāvokli, sajūtas, fantāziju.

Pētījums sastāv no teorētiskās un empīriskās daļas.

1. nodaļā aplūkotas un analizētas pedagogijas un psiholoģijas atziņas par radošo darbību, par radošuma attīstību vidējā pirmskolas vecuma bērniem, vizuālās mākslas nozīme bērnu personības veidošanā un radošās aktivitātes atraisīšanā un sekmēšanā.

2. nodaļā veikts empīriskais pētījums, kur ir atklāta bērnu radošuma izpēte vizuālās mākslas rotaļnodarbībās. Veikt praktisks darbs ar bērniem, analīze un secinājumi. Izstrādāti priekšlikumi skolotājiem radošās darbības sekmēšanai vizuālās mākslas rotaļnodarbībās.

Izvirzīta hipotēze, ka radošā darbība vizuālajā mākslā 4-5 gadīgiem bērniem tiks sekmēta, ja:

- bērniem netiks doti gatavi šabloni, paraugi, no kuriem smelties idejas;
- bērnam tiks radīta pozitīva, brīva, droša darba vide ar pieejamiem materiāliem;
- pedagogs piedāvās daudzveidīgus materiālus, tehnikas un metodes bērna radošās darbības sekmēšanai;
- pedagogs motivēs, iedrošinās un atbalstīs bērnus radoši darboties.

Darbam ir šāda struktūra: ievads, divas nodaļas, secinājumi, priekšlikumi, 19 attēli, 9 tabulas, izmantotās literatūras un citu avotu saraksts – 48 avots. Darbam ir pievienoti 4 pielikumi.

Darba apjoms – 66 lpp.

Atslēgas vārdi: radošums, radoša darbība, vizuālā māksla, 4 -5 gadu bērnu vecumposms, radošās darbības veicināšana.

Annotation

Bachelor thesis is "Creative skill improvement in art for 4 –5 years old children".

The aim of the research is to theoretically and practically study the possibilities of promoting creative activity in visual arts for children aged 4 – 5 years.

Pre-school children have fantastic fantasy and imagination that encourages creative activity. That is why pre-school is the first place for children to create the environment and conditions so that they can express themselves creatively and artistically. Visual art encourages children to create unique and original works that reflect the inner world of children, emotional state, feelings, fantasy.

The study consists of the theoretical and empirical parts.

In part 1 discusses and analyzes pedagogy and psychology lessons about creative activity, the development of creativity for middle preschool children, the role of visual art in the development of children's personality and the unlocking and promotion of creative activity.

In part 2, an empirical study was carried out, where the study of children's creativity in visual arts plays was discovered. Practical work with children, analysis and conclusions. Proposals for teachers to promote creative activity in visual arts playgrounds are developed.

The hypothesis that creative activity in visual arts for children aged 4-5 will be promoted if:

- children will not be given ready-made templates, samples of which to stretch ideas;
- a positive, free, safe working environment with available materials will be created for the child;
- the teacher will offer a variety of materials, techniques and methods to promote the child's creative activity;
- the educator motivates, encourages and supports children to work creatively.

The study has the following structure: introduction, two parts, conclusions, proposals, 19 pictures, 9 tables, list of used literature and other sources - 48 sources. 4 attachments are added to the work.

Work volume - 66 p.

Keywords: creativity, creative activity, visual art, 4-5 years age group, promotion of creative skill.

Saturs

Ievads.....	5
1. Radošās darbības skaidrojums pedagogu un psihologu teorētiskajās atziņās.....	7
1.1. Radošās darbības vispārīgais raksturojums	7
1.2. Radošā darbība pirmsskolas vecuma bērniem	12
1.3. 4-5 gadīgu bērnu vecumposmu raksturojums temata ietvaros.....	18
1.4. Vizuālā māksla – radošās darbības rosinātājs	22
2. Radošās darbības sekmēšanas iespējas vizuālajā mākslā	28
2.1. Pētījuma organizācija un metodes	28
2.2. Pētāmās grupas raksturojums.....	29
2.3. Pētījuma norises apraksts	35
2.4. Pētījumā iegūto datu apkopojums un analīze	49
Secinājumi	54
Priekšlikumi skolotājiem	55
Literatūras un citu avotu saraksts	56
Pielikumi.....	59
1.pielikums Stāsts par bitīti.....	59
2.pielikums Pirmās rotaļnodarbības bērnu darbi	61
3.pielikums Otrās rotaļnodarbības bērnu darbi	63
4.pielikums Anketa pirmsskolas izglītības iestādes pedagogam	65

Ievads

Viens no mūsdienu izglītības svarīgākajiem mērķiem ir veicināt bērnu vispusīgu un harmonisku attīstību, ievērojot katra individuālās spējas un vajadzības, lai mūsu bērni izaugtu par garīgi un fiziski attīstītām personām, kas spēj brīvi un atbildīgi pieņemt patstāvīgus lēmumus, lai tie spētu pastāvēt par savām vēlmēm un vajadzībām, lai tie iekļautos kopējā sabiedrībā pieņemot un ievērojot vispārpieņemtas normas (*Ministru kabineta Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām*. Nr.533. stājā spēkā 31.07.2012).

Skola2030 izstrādātajā projektā „Kompetenču pieeja mācību saturā” pieejamā dokumentā „Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts” ir uzsvērts, ka pirmsskolas izglītības mērķis ir zinātkāri un dzīvespriecīgi bērni, kas dzīvo veselīgi un aktīvi, mācās, darbojoties ieinteresēti, ar aizrautību un prieku, līdzdarbojas, radoši izpaužas, gūst pirmo pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un to savstarpējo mijiedarbību.

Pirmsskolas izglītības uzdevumi ir:

- sekmēt bērna personības apzināšanos un attīstību, ievērojot viņa vajadzības, intereses, spējas un pieredzi, mērķtiecīgi attīstot domāšanas prasmes, radošumu un pašizpaušmi, liekot pamatus vērtībās balstītu ieradumu veidošanai;
- sekmēt bērna spēju sadarboties un līdzdarboties, sociāli un emocionāli iekļauties pirmsskolā un apkārtējā vidē;
- sekmēt latviešu un citu valodu, sociālās un pilsoniskās, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, dabaszinātņu, matemātiskās, veselības un fizisko aktivitāšu, lietpratību pamatu veidošanos, balstoties uz bērna pieredzi, izziņas aktivitāti, dabisko vēlmi darboties, kustēties, priecāties (Skola2030 paraugprojekta mācību satura programma, 2017, 18).

D. Dzintere min, ka pirmsskolā aktuāls ir jautājums par radošas, atvērtas, varošanas un darboties gribošas personības veidošanu, saglabājot katra bērna individualitāti (Dzintere, 2002, 12). Bet vai mēs pieaugušie pietiekami augstu novērtējam mūsu bērnu spējas, vai ieskatāmies katra bērna personībā, dvēselē un saskatām tajā kaut ko unikālu, kas ir jāatīsta un jāpilnveido? Tas ir viens no galvenajiem katra pedagoga uzdevumiem – prast ielūkoties katrā audzēknī un saskatīt tajā personību.

Mūsdienās ļoti svarīgi ir nebaidīties radīt kaut ko jaunu, nebaidīties darīt to, kas katram cilvēkam patīk, runāt par aktuālajām problēmām, kas satrauc sabiedrību un riskēt. Tāpēc sabiedrībai vajadzētu audzināt savus bērnus jau no mazotnes nebaidīties domāt, darīt, runāt. Radoša personība ir ne tikai intelektuāli attīstīta, bet tai piemīt arī krāsainas emocijas, drosme,

prasme paskatīties uz lietām no citādāka skatpunkta. Radoša persona spēj risināt dažādas problēmas oriģinālos un radošos veidos, tāds cilvēks zina – visiem neder viens, un tāpēc spēs izdomāt katrai situācijai piemērotāko risinājumu.

Personības attīstībā svarīga loma ir radošajai darbībai, ko nepieciešams attīstīt jau bērnībā, tāpēc radošā darbība īpaši svarīga ir pirmsskolā (Hibnere, 1998,11). Attīstīt bērnos radošu brīvu garu ir garš un ilgs process, bērni ir kā mazi sūklīši, kas uzsūks visu, ko tiem dosim mēs-pieaugušie, tāpēc pedagogiem un vecākiem ir ļoti svarīgi nenoniecinaut bērnos to prieku mācīties, to prieku darīt un radīt, bet tieši otrādi- sekmēt un radīt vidi un iespējas. Kā uzskata R.Fišers: „Ikvienam bērnam piemīt radīšanas impulss, kas jāatmodina” (Fišers,2005,59). Ikviens bērns ir maza topoša personība, kuram ir tiesības brīvi radoši izpausties.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: radošās darbības attīstība pirmsskolas vecuma bērniem.

Hipotēze: radošā darbība vizuālajā mākslā 4-5 gadīgiem bērniem tiks sekmēta, ja:

- bērniem netiks doti gatavi šabloni, paraugi, no kuriem smelties idejas;
- bērnam tiks radīta pozitīva, brīva, droša darba vide ar pieejamiem materiāliem;
- pedagogs piedāvās daudzveidīgus materiālus, tehnikas un metodes bērna radošās darbības sekmēšanai;
- pedagogs motivēs, iedrošinās un atbalstīs bērnus radoši darboties.

Pētījuma mērķis: teorētiski un praktiski izziņāt radošās darbības sekmēšanas iespējas vizuālajā mākslā 4-5 gadīgiem bērniem.

Uzdevumi:

1. Analizēt radošās darbības skaidrojumus pedagogu un psihologu teorētiskajās atziņās.
2. Izziņāt 4-5 gadīgu bērnu vecumposmu īpatnības temata ietvaros.
3. Izstrādāt bērnu radošās darbības vērtēšanas kritērijus.
4. Izziņāt iespējas bērna radošās darbības sekmēšanai pirmsskolā.
5. Veikt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus.

Pētniecības metodes:

1. Teorētiskā pētīšanas metode – pedagoģiskās, psiholoģiskās un mākslas literatūras teorētiska analīze.
2. Empīriskās metodes – novērošana, anketēšana.

Pētījuma bāze: „X”pirmsskolas izglītības iestāde. Pētījumā piedalās 13 bērni vecumā 4-5 gadi

Darba struktūra: ievads, galvenā daļa – teorētiskā un empīriskā daļa, secinājumi, priekšlikumi, literatūras un citu avotu saraksts, pielikums.

1. Radošās darbības skaidrojums pedagogu un psihologu teorētiskajās atziņās

1.1. Radošās darbības vispārīgais raksturojums

Jēdziens „radošā darbība” nav viennozīmīgs, ar vienu konkrētu skaidrojumu un pamatojumu. Tik, cik plašas iespējas atklāj radoša domāšana katram cilvēkam, kuram tā ir izkopta un attīstīta, tik plašs ir arī paša jēdziena skaidrojums. Dažādu autoru skatījumā tiek minēti dažādi varianti un izpratne, kas tad īsti ir radošums. Radošums ir:

- personības spēja radīt jaunas materiālās un garīgās vērtības. Tā ir īpašība, kam raksturīga oriģinalitāte, bagāta fantāzija, elastīga situācijai atbilstīga rīcība, spēja radīt jaunas idejas, drosmīgi rīkoties, pieņemt lēmumus u.tml. (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2011, 69);
- cilvēka radošā spēja, kura var izpausties domāšanā, jūtās, saskarsmē, atsevišķos darbības veidos, raksturojot personību kopumā (Orska, 2008, 61);
- indivīda spēja radīt produktus, kurus eksperti novērtē kā vērtīgus (Rože, 2011, 15);
- spēja adekvāti reaģēt uz nepieciešamību pēc jaunām idejām un jauniem produktiem (Vidnere, 2011, 118);
- spēju radīt darbu, kas ir inovatīvs un sociāli nozīmīgs - noderīgs (Sternberg, Lubart, 1999, 14);
- spēju kopums, intelekta un personības īpašību komplekss, kas ietver sevī arī cilvēka dzīves pozīciju (Grecovs, 2007, 20);
- īpašība, ko radoši cilvēki izmanto, lai iegūtu radošu rezultātu (Fišers, 2005, 48);
- jaunu un derīgu (vērtīgu) produktu radīšana atbilstoši situācijas prasībām un ierobežojumiem (Rože, 2011, 15; Krūmiņa, 2011, 159);
- pašaktualizācijas procesa izpausme, pašatklāsmē (Rože, 2011, 28; Kneller, 1965, 37);
- noturīga individualitātes īpašību, ko raksturo novatorisms, oriģinalitāte, netradicionāli risinājumi, antikonformisms, drosmē, jaunrades darbības produktivitāte dažādās nozarēs: mākslā, zinātnē, tehnikā, pedagoģijā u.c., radoša intuīcija, bagāta fantāzija, iedvesma, psihes plastiskums, virsapziņas darbība (Bebre, 1997, 35);
- organizācijas pārmaiņu, attīstības un izaugsmes process (Kneller, 1965, 1);
- atklātas problēmas risinājuma rezultāts, produkts (Krūmiņa, 2011, 160).

Jēdziena “radošums” sakne meklējama latīņu vārdā *creare* (kreativitāte), kas nozīmē “radīt” (Rože, 2011,28). Radošums jeb kreativitāte ir plašs jēdziens, kas ir būtisks gan indivīda, gan sabiedrības līmenī, risinot uzdevumus dažādās jomās. Ir dažādas pieejas kreativātes jēdziena izpratnei min R. Bebre atsaucoties uz J. Elshoustu un A.G.Grecovu, ko var aplūkot kā:

- produkts – spēja radīt kaut ko jaunu, neparastu, oriģinālu; dažādās nozarēs to raksturo novatorisms un sabiedriskais nozīmīgums,
- process – īpaša radošās domāšanas daudzveidība, augsti attīstīta iztēle, estētiska pasaules uztvere; to raksturo radoša intuīcija, bagāta fantāzija, diverģentā domāšana, iedvesma, psihes plastiskums, zemapziņas un virsapziņas darbība,
- personības īpašības – atvērtība jaunai dzīves pieredzei, neatkarība, elastība, dinamiskums, oriģinalitāte, personības savdabīgums, drosme u.c.,
- ārējie apstākļi – spēja produktīvi darboties situācijās ar augstu nenoteiktības pakāpi, kad nav iepriekš zināmu algoritmu darbībai, kas garantē vēlamu rezultātu (Bebre, 2010).

Šīs pieejas ir būtiskas arī mācību procesā, kur galvenā vērtība tiek pievērsta pašam radošuma procesam, un kura rezultāti (produkts) ir atkarīgi no ikviena audzēkņa personības īpašībām un ārējiem apstākļiem, ko lielā mērā nosaka mācību vide.

B.Frīdenberga radošumu skaidro, kā jaunu lietu radīšanu. Ja bērni mākslinieciskās darbības rezultātā attēlo kaut ko jaunu, kas atšķiras no parauga, dotā varianta, tad bērna patstāvīga darbība tiek dēvēta par radošu. „Radošajā darbībā patstāvība ir obligāts mākslinieciskās darbības komponents, kas prasa grūtību pārvarēšanu un ir vērtējams kā grūtības izpausme. Līdz ar to bērna patstāvīgo darbību var lūkot kā radošās darbības rezultātu” (Frīdenberga, 2003, 7).

Ar jēdzienu “radošums” galvenokārt raksturo gan spējas vai īpašības, gan procesu vai tā izpausmes un produktus. Pedagogi un psihologi norāda, ka radošumu var definēt arī kā:

- intelektuālās apdāvinātības komponentu (Hee Kim, Cramond, VanTassel-Baska, 2010, 401);
- dabisko resursu jeb dzīvesspēku (Kneller,1965, 22);
- ieradumu (Sternberg, 1999, 394);
- domāšanas un problēmrisināšanas veidu (Fišers,2005, 57);
- smadzeņu morfofunkcionālo stāvokli (Raipulis,2000, 51);
- universālu, neatņemamu cilvēka personības vērtību (Miķelsone, 2000, 255);
- jūtīgumu pret problēmām vai zināšanu deficītu (Lieģeniece,2003, 120);
- uzdrīkstēšanos (Lieģeniece, 2003, 120);
- pasaules pārmainīšanas rīku (Craft,2006, 19).

Līdz ar to jāpiekrīt I. Roķes skaidrojumam, ka radošums ir daudzdimensionāls konstrukts, ko veido dažādu spēju, procesu un personības raksturojumu kopums. Radošumu ietekmē gan mijiedarbība starp spējām, procesu un vidi, gan valdošā politiskā atmosfēra (Roķe, 2011, 15).

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā jēdziens „radošs” arī radoša darbība, jaunrade, tiek skaidrots kā tāds, kas garīgas darbības procesā rada oriģinālas idejas, garīgās vai materiālās vērtības (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 143). Cilvēki pēc būtības ir radoši. Viņi domā kaut ko jaunu – mēģina atrisināt problēmas, kuras neviens cits vēl nav spējis atrisināt, piedāvā vērtīgas idejas, ko neviens līdz šim vēl nav iedomājies. Taču radošais gars nav tas pats, kas smags darbs un pūles, – tas prasa patiesu iedvesmu. Tas ir prāta pūliņu auglis, kad to ieinteresē kāds jautājums, situācija vai iespēja.

Radošums var būt veids, kā izraisīt idejas, kuras var izmantot dzīvē. Tas saistās ar problēmu risināšanu. Bieži vien svarīgi ir nevis rezultāts, bet process, kas tiek veikts. R. Fišers uzskata, ka vingrināšanās procesam var būt vērtība visa mūža garumā, savukārt gala rezultāts ir tikai īslaicīga parādība (Fišers, 2005, 57). Pieaugušie bieži vien, darbojoties ar bērniem kopā, dodot uzdevumus, kas jāpaveic (un ne tikai pirmsskolā, bet arī mājās), koncentrējas uz izdarītā gala rezultātu, aizmirstot paša procesa nozīmību bērna attīstībai. Piemēram, mājturības nodarbībā bērniem ir uzdevums pīt vienkāršas pīnītes no dzijas, skolotājs beigās skatās, kā bērnam ir izdevies pīnīti uzpīt, cik rūpīgi tas ir izdevies un vai vispār ir izdevies kaut ko uzpīt, taču aizmirst, ka pats pīšanas process ir svarīgāks bērna sīkās rokas muskulatūras attīstībai, satvēriena veidošanā utt. Un arī mājās, ja vecāki bērniem lūdz, piemēram, palīdzēt satīrīt grīdu ar slotu, aizmirst, ka svarīgākais ir tas, ka bērns to mācās darīt un cenšas, kaut gan tik labi neiznāk. Mamma vai tētis pēc tam paņem savu slotu un pārslauka aiz bērna, sliktākajā gadījumā, pasakot, ka bērnam nav sanācis to izdarīt, tāpēc vecāki paši to izdara, tādā veidā radot bērnam sajūtu, ka viss, ko viņš dara, nav pareizi. Šādi dzīves sīkumi patiesībā var atstāt lielas, paliekošas sekas bērna turpmākajā dzīvē jau uzsākot skolas gaitas.

Radoša domāšana ir arī attieksmju veidošanās process. Tieši attieksme līdztekus ar procesa izmantošanu var stimulēt neskaitāmu radošu ideju rašanos visā bērna dzīves laikā. E. de Bono ir izdalījis domāšanas veidus sešās cepurēs. Zaļā cepure ir atbildīga par radošo domāšanu. Radošā domāšana ir saistīta ar jaunām idejām un jaunu skatījumu uz lietām. Radošums ļauj atteikties no vecām lietām, dodot iespēju nākt jaunām idejām. Tās ir pārmaiņas. Radošums ir pārmaiņas, ko cilvēki ir gatavi pieņemt un ieviest. Radošumu var izmantot dažādu problēmu risināšanai. Nevis problēmu risināt impulsīvi un nepadomīgi, kā rezultātā problēmsituācija neatrisinās, bet aug augumā un saasinās, bet gan pieiet problēmsituāciju risināšanai radoši, izprotot katras problēmsituācijas cēloņus un piemeklēt labākos risinājumus, lai to atrisinātu mierīgā, saprotamā veidā. Radošums ir alternatīvas un kompromisi. Un, kā norāda autors, tad radošā domāšana nav

talants, tā ir prasme, kuru var apgūt ikviens. Tā kā radošuma pamatā ir procesi, kas rosina dažādu variantu kombināciju problēmas risināšanai, tad būtiskas ir arī zināšanas un pieredze. Pamatzināšanu un pamatprasmju apguve dod iespēju efektīvāk izmantot ikviena radošo potenciālu (de Bono, 2009, 134).

Dž. Edeirs savukārt savā grāmatā „Radošas domāšanas māksla” raksta, ka apzināti vai neapzināti cilvēki savas īpašības aizņemas vai nu no citiem cilvēkiem, vai, piemēram, kā uzsver autors, no dzīvniekiem. Mēs, cilvēki, nevaram radīt kaut ko no nekā un visi potenciālie materiāli – elementi, sastāvdaļas vai vielas, no kurām var kaut ko izgatavot vai izveidot, – atrodami mūsu Visumā. Taustāmie materiāli – krāsas un audekli māksliniekam, papīrs un pildspalva rakstniekam – ir otršķirīgi. Radīšana vairāk notiek prātā. Uztvere, idejas un izjūtas tiek apvienotas priekšstatā vai vīzijā. Protams, māksliniekam, rakstniekam, komponistam vai, mūsu gadījumā, – pedagogam, ir vajadzīgas prasmes un metodes, lai uz audekla vai papīra attēlotu to, kas iecerēts prātā. Šis princips attiecas gan uz radošu domāšanu, gan uz radošumu vispār. Mūsu radošajai iztēlei vajadzīgs kāds izejas punkts. Jaunas idejas mums nerodas no nekā. Kā jau tika minēts – visi izejmateriāli jau ir, un radošs prāts tajos saskata iespējas vai sakarības, ko nespēj redzēt mazāk radoši prāti. Šāds secinājums sagādā atvieglojumu, jo mums nav jāuzbur jaunas idejas no gaisa. Radoša domātāja uzdevums ir apvienot jau pastāvošas idejas vai elementus. Ja tā rezultāts ir neticama, bet vērtīga ideju vai līdz šim šķietami nesavienojamu lietu kombinācija, tad šo cilvēku uzskatīs par radošu domātāju.

Autors uzskaitījis galvenās atziņas par radošumu.

1. Domājot par radošumu, mēs sākam ar to, kas jau eksistē.
2. Mēs saskatām radošumu tur, kur ģeniāls mākslinieks vai domātājs ir pārveidojis pie rokas esošos materiālus jaunā, nezūdošas vērtības mākslas darbā.
3. Sakām vārds vēsta: „Visoriģinālākais ir tas, kurš spēj piemērot visdažādākos resursus.” Jūs būsiet radošs, kad sāksiet saskatīt un veidot saikni starp idejām, kas citiem šķiet nesavienojamas. Jo plašāka ir šķietamā distance, jo vairāk jāiesaista radošā domāšana.
4. Radošums ir prāta un gara spēja, kas mums šķietami no nekā ļauj radīt kaut ko noderīgu, kārtīgu, skaistu vai nozīmīgu (Edeirs, 2008, 14).

Arī Dž. Rodari uzskata, ka radošais prāts – tas ir aktīvs prāts, kas ir neatlaidīgs un atklāj problēmas tur, kur citi tās neredz, jo uzskata, ka uz visu ir gatava atbilde, viņš jūtas kā zivs ūdenī mainīgā situācijā – tur, kur citiem rēgojas vienīgi briesmas (Rodari, 2009, 151). Radošumu var uzskatīt arī par speciālu, savā ziņā noslēpumainu īpašību. Tieši tāpēc šim jēdzienam ir tik daudz un dažādi skaidrojumi, taču savā ziņā tie ir līdzīgi. Radošums tiek skaidrots arī kā īpašība, ko izmanto radoši cilvēki, lai iegūtu radošu rezultātu.

R. Fišers skaidro, kas var būt radošs rezultāts:

- radoša saruna;
- mākslas darbs;
- zinātniskā teorija, projekts;
- iztēlē radusies ideja.

Autors par radošu ideju uzskata kaut ko oriģinālu. Kā arī radošums var būt viss cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopums, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas vai iztēles veidolus (Fišers, 2005, 56).

E. Dombrova savos darbos norāda, ka svarīga radošuma sastāvdaļa ir iztēles attīstība un intuīcija, noķert pēkšņi uzzibsnījušas domas un idejas. Autore atzīmē, ka nepieciešams komunicēt ar radošiem cilvēkiem, vērot, kā viņi strādā, turklāttiem nav obligāti jābūt mākslas nozaru pārstāvjiem, jo radošus cilvēkus var sastapt jebkurā jomā. Kā arī nedrīkst baidīties eksperimentēt, galvenais ir darboties, negaidot īpašu iedvesmas brīdi. Kreativitātes attīstības procesu var sākt, aizņemoties svešu ideju no cilvēkiem, kuri strādā jūsu jomā. Tas nav aicinājums uz plaģiātu. Runa ir par attīstību, par to, lai uzzinātu kaut ko jaunu, jaunas vēsmas un tendences, un izlaist tās caur savu uztveres prizmu (Dombrova, 2012; Dombrova, 2015, 2). Radošums izpaužas samērā noslēpumainos un nereti pat visai paradoksālos veidos. Lai gan radoša domāšana un iztēles bagātība ir nemainīgs lielums, to tomēr spēcīgi ietekmē arī ārēji apstākļi un dažādu situāciju konteksts. Idejas un iedvesma bieži vien mūs piemeklē gluži negaidītā laikā un vietā, savukārt brīžos, kad kādai problēmai no tiesas nepieciešams radošs risinājums, mūsu mūza spītīgi snauduļo.

V. Hibnere par radošo domāšanu jeb iztēli sauc tādu apziņas darbību, kuras gaitā notiek jaunu tēlu radīšana. Šādai iztēlei ir liela nozīme visos cilvēka radošās darbības veidos. Bērni, kam ir labi attīstīta iztēle, parasti zīmē, veido un aplicē radoši, nekopējot paraugus, citu skolēnu darbus vai pedagoga sniegtos paraugus. Autore uzskata, ka tā ir bērna dabiskā reakcija uz jauniegūto informāciju (Hibnere, 1977, 14). Bērns saņemot jaunu informāciju par tematu savā prātā iztēlojas to, kā tas varētu izskatīties. Kā piemēru var minēt, ja vizuālās mākslas stundā ir jauna tēma par kokiem rudenī, pedagogs ar bērniem min pazīmes, kā noteikt, ka ir iestājies rudens, skatoties uz kokiem. Katrs bērns savā prātā vizualizē kāds izskatās rudens, balstoties uz savu pieredzi un piedzīvoto. Un nereti bērni savu vizualizāciju, kas rodas prātā, cenšas attēlot arī savos zīmējumos.

Nereti pedagogs bērniem sniedz idejas, ko zīmēt, bērni arī uzzīmēs to pašu, ko zīmēja skolotāja, jo pašiem nav bijusi iespēja savā prātā to iztēloties. Tāpēc skolotājiem vajadzētu savu uzzīmēto paraugu pēc tam paslēpt no bērnu acīm, lai tiem vairs nav, kur skatīties un rastos jaunas idejas un tēli.

J. A. Students uzskatīja, ka radoša darbība ir sasaitīta ar fantāziju. Fantāzijā mūsu apziņa veido psihiskus tēlus, kas salīdzinot ar īstenības priekšmetiem, slēpj sevī lielāku dažādību un vispusību (J.A.Students,1998,154). Tas nozīmē, ka fantazējot cilvēks uz lietām spēj skatīties savādāk, ne tā kā citi to redz. Tāpēc izmantojot fantāziju cilvēki, it īpaši bērni, spēj radīt oriģinālas, radošas lietas, idejas, zīmējumus.

Bērnus aizrauj radīšanas process, kad tie var izdomāt savu tēlu, savus stāstus, savas planētas vai vietas. Radīšanas process sekmē vieglu un ātru pāreju no vienas idejas uz otru. Idejas tiek izpētītas iegūstot attiecīgu informāciju (Freibergera, 2002). Katra bērna mākslinieciski radošā darbība būs atšķirīga, katrs zīmējums būs savādāks, jo tas jau ir radošums- kaut kas jauns un neredzēts (Randoha,2015,39).

Radošums ir cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopums, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas vai iztēles veidolus. Bērni ir izdomas bagāti apveltīti jau no pirmsskolas vecuma, kuri grib un kuriem patīk izziņāt un uzzināt daudz ko jaunu, lai pēc iespējas ātrāk jauniegtās zināšanas un prasmes pielietotusavā ikdienas darbībā.

1.2. Radošā darbība pirmsskolas vecuma bērniem

Ir zināms, ka pirmsskolā, galvenokārt, mācību process notiek caur rotaļām. Taču svarīga loma bērnu izglītošanai un attīstīšanai ir arī mākslinieciskajai un radošajai darbībai.

Pirmsskolas vecuma bērnu mākslinieciskā darbība aplūkojuma kā attieksmju veidošanās process pret apkārtējo pasauli (Frīdenberga,2003,7). Jau pirmsskolas vecumā bērnu zīmējumos ir vērojamas individuālās īpatnības, atšķirīgas zīmētie tēli, tehnikas, krāsas (Hibnere, 1977,12). Iecere bērnu radošajai darbībai, pirmkārt, notiek vidē, kurā bērns dzīvo. Tas ir viens no iemesliem kāpēc katram bērnam uztvere un skatījums uz dažādām lietām ir atšķirīgs. Piemēram, ja bērniem tiek lūgts uzzīmēt savu māju, tad viens bērns uzzīmēs lielu māju ar diviem stāviem, vai vienkāršu, mazu māju ar dīķi vai suņu būdu pie mājas, bet cits uzzīmēs daudzīvokļu māju, kur viņiem ir viens dzīvoklis. Bērni balstās uz savu pieredzi, tas, ko viņi ir redzējuši, piedzīvojuši, kas palicis atmiņā.

Bērna radošās darbības spējas, tāpat kā visas citas spējas, attīstās pakāpeniski bērna aktīvas darbības procesā. Parasti tas notiek pedagoģu, vecāku, mākslinieku vai kāda cita pieaugušā vadībā un uzraudzībā (Hibnere, 1998,120). Pieaugušajam ir svarīga loma bērna radošās darbības attīstībā, it īpaši pirmsskolas vecumā. Jo pirmsskola ir tas laiks un vieta, kur bērniem ikdienā tiek

radīta vide un apstākļi, lai tie spētu radoši un mākslinieciski izpausties. Pirmsskolas vecumā bērniem ir izteikta fantāzija un iztēle, kas veicina radošu darbību.

K. Rodžers norāda uz šādiem bērnu radošās darbības sekmēšanas nosacījumiem:

1. bērna psiholoģiskā drošība;
2. psiholoģiskā brīvība.

Bērnu psiholoģiskā drošību radošās darbības laikā veido:

- bērnu vērtību atzīšanu. Radošā darbība tiek sekmēta, ja pedagogs bērnu uztver kā vērtību pašu oar sevi viņa darbībās, neatkarīgi no viņa stāvokļa un uzvedības. K.Rodžers norāda uz to, ka šī attieksme būs patiesa tikai tajā gadījumā, ja pedagogi un vecāki izjutīs bērna potenciālās iespējas un ticēs viņam bez blakus nosacījumiem un neatkarīgi no bērna stāvokļa dotajā momentā. Notiek netradicionāla un nestandarta sevis izteikšana, un īstenojas virzība uz radošu, patstāvīgu darbību;
- apstākļu radīšana, kurā tiek sniegts pozitīvais novērtējums. Bērns izjūt labvēlīgu, brīvu darba atmosfēru. Autors atzīst, ka novērtējums, kurš tiek uzsvērts kā nosodījums vai draudi, rada vajadzību pēc aizsargreakcijas. Bērns neatklāj savu personisko pieredzi. Izpaliekot ārejam novērtējumam, bērns kļūst atklātāks savā pieredzē, precīzāk, noteiktāk atzīst savas simpātijas un antipātijas, atklāj savu patieso attieksmi pret mākslu. Autors atzīst, ka to var darīt brīvākā formā – „man nepatīk tas, ko tu izdarī”;
- saprašana, līdzpārdzīvošana. Pedagogs saprot, līdzpārdzīvojot bērna darbībām, skatās uz tām, vērtē tās no bērna redzess viedokļa. Autors to saista ar drošības izjūtu. Tādējādi bērns savu „Es” var izteikt daudzveidīgās darbībās.

Psiholoģiskā brīvība nozīmē bērna simboliskās izteikšanās brīvību zīmēšanā. Bērnam ir brīvība izteikt savas domas, jūtas un stāvokļus. Tas ietekmē atklātību, kā arī tēlu, jēdzienu un dažādu nozīmju salikumus (Rogers, 1994, 412-415).

Pašu bērnu zināma ievirze, spēcīgas jūtas, emocijas, intereses un tieksmes uz kādu radošās darbības veidu var veidoties jau agrā bērnībā. Pieaugušo īpaši pirmsskolas pedagogu un bērnu vecāku svarīgākais uzdevums ir- savlaicīgi rosināt bērnu intereses tieši par to radošās darbības veidu, kādā bērns visspilgtāk izpauž savas spējas un darbību (Hibnere, 1998,120). Arī R. Fišers uzskata, ka bērnam ir jājūtas pietiekami drošam, lai viņš varētu izmēģināt kaut ko jaunu, juzdamies brīvs to darot (Fišers, 2005, 53). Pieaugušais nekādā gadījumā nedrīkst noliegt bērna intereses un spējas ar kādu no radošajām darbībām, vai tā ir aplicēšana vai zīmēšana, vai veidošana.

Ja bērnam tiks liegta iespēja izpausties savā radošajā darbībā un, sliktākajā gadījumā, viņa radošā darbība tiks noliegta sakot, ka bērnam nesanāk vai nepadodas tas, ko viņš cenšas, tad turpmāk skolas gaitās bērns neticēs vairs saviem spēkiem un viņa interese par mācīšanos būs zudusi. V.Hibnere skaidro, kaut arī bērnam ir izteiktas spējas kādā izvēlētā darbības veidā, rezultātu nebūs, ja tās netiks attīstītas neatlaidīgā darbībā, pārvarot grūtības un šķēršļus (Hibnere, 1998, 122). Tas nozīmē, ka, pat, ja bērnam ir izteikts talants, piemēram, zīmēšanā, šis talants ir jāturpina izkopt un attīstīt dažādos veidos, dodot bērnam pamatus zīmēšanas mākslā, pilnveidot dažādas zīmēšanas tehnikas, izteiksmes līdzekļus, materiālus, ļaujot iespēju piedalīties konkursos un ļaut vienkārši radoši izpausties.

Arī B. Frīdenberga uzskata, ka nepareizas pieejas rezultātā ģimene vai pirmsskolas izglītības pedagogs var iznīcināt jaunrades spējas jau agrīnā vecumā. Vecāki un pedagogi bieži pievērš uzmanību tikai bērna radošās darbības rezultātam, aizmirstot jaunrades procesa nozīmību, nesaprotot zīmējuma vai cita mākslas saturu un domu. Ir svarīgi uz klausīt bērna domas par iecerēto un rezultātu, jo bieži vien pieaugušais paskatās un bērna darbu un saka: „Tev tur ķēpājums vien ir” vai „Tev šis darbs nav sanācis un ir neglīts”. Autore skaidro, ka „šāds vērtējums izdzēs bērnam vēlmi darboties vai vispār rādīt pieaugušajam savu darbu” (Frīdenberga, 2003, 16-17). Pirmsskolas izglītības iestādē šāda vecāku attieksme var radīt negatīvu attieksmi pret jebkādu radošo darbību un nevēlēšanos piedalīties nodarbībās. Svarīgi, lai bērnodārzos noteicošā loma ir bērna emocionālajai pasaules uztverei un radošajai darbībai (Špona, Čehlova, 2004, 36).

Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā kā vienu no galvenajiem uzdevumiem tiek minēts, radīt iespēju katram bērnam atbilstoši viņa dotumiem un spējām sekmēt emociju un jūtu, uzmanības, uztveres, domāšanas un atmiņas attīstību praktiskā un radošā darbībā (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012, 6). Skola2030 paraugprojekta mācību satura programmā savukārt kā viens no pirmsskolas izglītības uzdevumiem ir sekmēt bērna personības apzināšanos un attīstību, ievērojot viņa vajadzības, intereses, spējas un pieredzi, mērķtiecīgi attīstot domāšanas prasmes, radošumu un pašizpausmi, liekot pamatus vērtībās balstītu ieradumu veidošanai (Skola2030 paraugprojekta mācību satura programma, 2017, 18). Viens no izglītības uzdevumiem ir sagatavot bērnus dzīvei strauji mainīgajā pasaulē, tad vajadzība mācīt bērnus domāt radoši kļūst acīm redzama, norāda arī R. Fišers (Fišers, 2005, 35).

Izglītības sistēma meklē arvien jaunas novitātes, lai mācību saturu radītu aizraujošāku un radošāku. Iekļauties mainīgajā vidē, nozīmē pāriet no konkurences uz sadarbību, prasmi strādāt komandā, izpratne par inovatīviem procesiem un jaunām tehnoloģijām. Svarīga ir bērnu radošo spēju attīstīšana, drošas un aktīvas darbības veicinoša vide, kā arī, bērnu, pedagogu un vecāku saskaņota mijiedarbība.

Ir konstatēts, ka sakārtota un labiekārtota fiziskā mācību vide liek cilvēkam vairāk sekot savai uzvedībai (regulēt savu rīcību), līdztekus tiecoties saglabāt skaisto (Orska, 2008, 8). Vide – fiziskā un garīgā (materiālā un nemateriālā, taustāmā un netaustāmā), arī sociālā apkārtnē, apkārtējā viela (matērija) apstākļu, objektu un/vai indivīdu, kā arī to savstarpējo attiecību un mijietekmes kopums, kas apņem dzīvās un nedzīvās dabas objektus, nodrošina eksistenci un saikni (saskarsmi) starp objektiem (indivīdiem), ietekmē to pastāvēšanu, attīstību u.tml., definēta Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā (Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā, 2000, 188).

Viena no svarīgākajām mūsdienīgas izglītības funkcijām ir nodrošināt radošu pieeju gan domāšanā, gan darbībā raksta R. Orska (Orska, 2008, 7). Tiek uzskatīts, ka radoši indivīdi strauji mainīgajai videi ir spējīgi pielāgoties pilnvērtīgāk (Rože, 2011, 28). Vides ietekme var noteikt radošumu gan vispārējā, gan specifiskā veidā. Vide uzskatāma par radošuma resursu, jo tā ietver stimulus – gan fiziskus, gan sociālus, kas var veicināt vai kavēt ideju ģenerāciju (Rože, 2011, 47). Tiek pieņemts, ka radošums, kas izpaužas noteiktā sociālajā vidē, ir atkarīgs no konteksta: tas, kas tiks atzīts kā radošs vienā kontekstā, tāds nebūs citā (Rože, 2011, 25). Tas nozīmē, ka izglītības iestādes vide var gan sekmēt radošumu, gan kavēt to.

R. S. Nikersons uzskata, ka mācību videi jābūt izaicinošai (proti, izglītojamajiem jādarbojas tuvākās attīstības zonā), taču pedagogiem atzinīgi jānovērtē izglītojamo pūles arī tad, ja sniegums ir nepietiekams (Nickerson, 1999, 418). Bērna attīstībai piemērota ir vide, kas nodrošina viņa labsajūtu un piederības sajūtu, tiek uzsvērts Metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmas īstenošanai. To atbilstoši savai kompetencei nodrošina katrs skolotājs, radot pedagoģiskajā procesā draudzīgu, bērnu atbalstošu un attīstošu gaisotni.

Bērna mācībām piemērotai videi noteikti jābūt fiziski drošai un pārraugāmai. To var panākt ar atbilstošu telpas iekārtojumu. Telpai jābūt funkcionālai: nodrošinātai ar ikdienā izmantojamām rotaļlietām un materiāliem, kurā pietiek vietas kustību aktivitātēm un bērnu radošai darbībai. Mācību vidi iekārto atbilstoši bērnu vecumam, apgūstamajam mācību saturam un izglītības iestādes resursiem, tomēr ieteicams ņemt vērā dažus ieteikumus:

- bērnu darbavietu (galdi un krēsli) skaitam telpā vēlams būt par divām vairāk nekā bērnu skaitam, lai ir iespēja dažādi organizēt darbu un ievērot bērnu vēlmes un vajadzības;
- lai bērni varētu strādāt grupās pa trīs un pa četri, ieteicams izvēlēties galdus, kuri viegli pārvietojami un pārkārtojami. Tomēr jāievēro, lai tās būtu piemērotas vai pielāgojamas bērnu dažādām darbībām, piemēram, gleznošanai, rakstīšanai;
- katrai darbavietai jābūt nodrošinātai ar pietiekamu apgaismojumu, tajā skaitā bērniem – kreīļiem. Var būt tā, ka grupa noteikumos ir pieņēmusi, ka skolotājs

maina bērnu darbavietas, piemēram, vienu reizi mēnesī, ņemot vērā bērnu raksturus, uzmanības koncentrēšanās spējas, prasmi sadarboties, tādējādi veicinot bērnu socializāciju un interesi vienam par otru, kā arī visu bērnu sadarbību;

- skolotāja vietai vajadzētu būt bērniem ērti pieejamai, bet ne telpas centrā un priekšplānā;
- visiem bērniem paredzētajiem materiāliem un priekšmetiem jāatrodas ērti pieejamās un viegli aizsniedzamās vietās;
- telpu iespējams iekārtot dažādi. Lai bērni daļu dienas varētu strādāt individuāli, ieteicams telpā iekārtot dažādām aktivitātēm paredzētus centrus (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmas īstenošanai, 2016, 7).

Katrs bērns ir vienreizēja personība, katram ir savs attīstības temps, norāda R. Pūrmale. Pedagogam ir jānodrošina bērnam brīvība darīt to, kas viņam interesē, taču brīvībai jābūt saistītai ar atbildību par sevi, savas rīcības sekām, iekšējo disciplīnu un jānodrošina fiziskās un psihiskās darbības lauks.

Autore uzskata, ka katrā bērņā ir kaut kas labs, mūsu uzdevums ir to saskatīt, tāpēc:

- jānodrošina bērnam pašapziņas, pašcieņas veidošanās;
- jāvalda pozitīvi emocionālam, darbīgam noskaņojumam, jo „bērns priekā izplaukst kā puķe”;
- jāizsaka atzinība (Pūrmale, 1997, 83).

B. Frīdenberga norāda, ka pirmsskolas vecuma bērnu mākslinieciskajai radošajai darbībai raksturīgas 3 attīstības stadijas:

- bērns nodarbojas sev pazīstamos apstākļos, bez ārēja pamudinājuma. Piemēram, ja skolotājam ir paredzēta vizuālās nodarbība par tēmu “dzīvnieki”, bērnam ir labi apskatāmi uzskates materiāli, bērņā var rasties vēlme jau pirms nodarbības vai atkārtoti sākt zīmēt. Šāda vēlme radīsies tikai tad, ja bērnam būs pieejams gan papīrs, gan krāsas arī ikdienā;
- patstāvīgi izvēlas zināmus darbības veidus jaunās, neparastās, bet pēc rakstura tuvās situācijās. Bērni nostiprina iegūtās iemaņas par jau veidotu vai aplicēšanas nodarbībā jau veiktu darbu, kā arī parādās radoša pieeja, piemēram, veidojot ābolus un “ieliekot” tos grozā vai novietojot tos citādi. Uzlīmēt jau izgrieztas formas vai griezt pašiem, ja tiek piedāvāts krāsainais papīrs. Bērns pats izrāda iniciatīvu veikt uzdevumu;
- darbības pamatnoteikumi iegūst vispārinātu raksturu un kļūst par kritērijiem jebkuras patstāvīgas darbības apstākļos. Bērniem rodas izpratne par dažādu tehniku

izmantošanu konkrētās tēmas attēlošanai. Bērni paši izvēlas tehniku, ar kuru visveiksmīgāk varētu attēlot tematu (Frīdenberga,2003,6).

Bērniem pirmsskolas vecumā ir iespējams attīstīt radošo iztēli. Ir jāievēro iztēles galvenie posmi – jāierosina radošās darbības iecere, tad seko ieceres risināšana un beigās tās realizēšana praksē. Šīs ieceres rosinātāji var būt dažādi, piemēram, dažādi novērojumi dabā, sabiedriskā vietā, televīzijā, rotaļās, dažādos mākslinieku darbos vai draugu zīmējumos. Šos novērojumus var izmantot radošās darbības tematikas vai sižeta izvēlē.

Pedagogs var piedāvāt bērniem kādu no sižetiem, lai tie izvēlas, ko attēlos, bet tiek dota brīva izvēle, kā to attēlos, izveidos (Hibnere, 1998,9). Piemēram, grupa ir devusies ekskursijā uz zooloģisko dārzu, pēc tam bērniem ir uzdevums uzzīmēt kādu no zvēriem, ko redzēja zooloģiskajā dārzā. Bērni var izvēlēties kādus zvērus attēlos, ko zvēri attēlos darīs u.tml.

V.Golubina skaidro, ka pirmsskolā iztēle ir svarīgs psihiskais process. „Attīstot iztēli pirmsskolas vecumā bērni ir jāiesaista radoši tēlojošās nodarbībās, rotaļās, jāiepazīstina ar tēlotājmākslas darbiem” (Golubina, 2007,70). Radošā darbība, īpaši vizuālajā mākslā vai rokdarbos, iztēle ir svarīgs komponents, jo iztēle katram bērnam ir savādāka un mēdz būt ļoti plaša, krāsaina un bagātīga. Bērni ir apveltīti ar neierobežotiem radošuma resursiem. Mums – pieaugušajiem un pedagogiem tikai jāzina, kā tos atraisīt un veicināt.

Pirmsskolā noteicošā loma ir bērna emocionālajai pasaules uztverei un radošajai darbībai, tāpēc pirmsskolas izglītības pedagogam ir liela loma bērna turpmākajā attīstībā. Pirmsskolas vecumā bērniem ir izteikta fantāzija un iztēle, kas veicina radošu darbību. Tieši tāpēc pirmsskola ir pirmā vieta, kur bērniem tiek radīta vide un apstākļi, lai tie spētu radoši un mākslinieciski izpausties.

Piemērotai videi bērnam noteikti jābūt fiziski drošai un pārraugāmai. To var panākt ar atbilstošu telpas iekārtojumu. Telpai jābūt funkcionālai: nodrošinātai ar ikdienā izmantojamām rotaļlietām un materiāliem, kurā pietiek vietas kustību aktivitātēm un bērnu radošai darbībai. Mācību vidi iekārto atbilstoši bērnu vecumam, apgūstamajam mācību saturam un izglītības iestādes resursiem.

Bērna dažādās prasmes ir atkarīgas arī no bērnu vecumposma. Tā kā bērnu radošā darbība vizuālās mākslas rotaļnodarbībās ir atkarīga arī no bērnu prasmēm, fiziskās un garīgās attīstības, tad ir svarīgi izprast, ko bērni spēj paveikt konkrētā vecumposmā.

1.3. 4-5 gadīgu bērnu vecumposmu raksturojums temata ietvaros

Katra pedagoga pienākums, strādājot ikdienā ar bērniem, ir pārzināt bērna vecumposmam raksturīgākās iezīmes. Bez tām pedagogs nevar kvalitatīvi nodrošināt bērnu attīstību, neapzinoties bērna attīstības līmeni. Tāpēc, lai darba autore spētu izzināt radošās darbības sekmēšanas iespējas pirmsskolā, konkrēti 4 – 5 gadus veciem bērniem, ir jāizprot šī vecumposma raksturīgākās psiholoģiskās, fiziskās un garīgās īpatnības. V.Golubina uzsver, ka viena vecuma bērnu attīstības līmeņi var būt atšķirīgi, bērns savā attīstībā var atpalikt vai arī apsteigt savus vienaudžus. Tieši tāpēc ir nepieciešams vispirms noskaidrot katra bērna attīstības līmeni atbilstoši savam vecumposmam, kā arī bērna kāds ir bērnu interešu loks, dotumi un vajadzības (Golubina, 2004,12).

Bērna attīstībā svarīgi ir atklāt, kā norit bērna attīstība, kā bērns atklāj savas izjūtas ar kustībām, krāsām, mūzikas skaņām, valodu, kā izprot atšķirību starp realitāti un fantastiku norāda A. Špona un Z.Čehlova. Galvenā darba forma bērnudārzā ir rotaļa. Tās saturs, principi, tajās iekļautā tautas mūzika, pasaku, lietišķās mākslas savstarpējā saistība, kas nodrošina pedagoga un bērna saskarsmi un sadarbību (Špona, Čehlova, 2004,134).

Pirmsskolas periods (4 – 7 gadi) bērna personības attīstībā ir pats nozīmīgākais, uzsvērts Metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmas īstenošanā. Šajā periodā turpinās visu bērna orgānu attīstība. Kustību koordinācija ir pilnveidojusies, plaukstas muskuļu attīstība un koordinācija ļauj pareizi turēt zīmuli, sasiet mezglu un veikt citas precīzas darbības. Turpinās bērna nervu sistēmas attīstība. 5 – 6 gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas. Šajā laikā attīstās viņa runa, strauji pieaug vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana, iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem, komunikācija ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Bērns cenšas realizēt savu „Es” un nereti komunikācijā ar citiem cilvēkiem izmanto manipulācijas.

Komunikācijas procesā atdarinot, bērns apgūst cilvēku sadarbības veidus. Tos bērns atspoguļo lomū un sižeta rotaļās. Lomu rotaļās bērns sāk spēlēt tieši pirmsskolas vecumā, rotaļu procesā iepazīstot savu individualitāti un izmēģinot lomas, kādas spēlēs nākotnē. Caur aktīvām rotaļām bērns trenē savu ķermeni, attīsta dažādas iemaņas un pauž savas emocijas.

Spēles noteikumi liek bērnam apzināties un vērtēt sevi, vērtēt spēles partnerus un salīdzināt sevi ar viņiem. Pamazām bērns sāk pildīt uzticētos pienākumus.

Bērns mācās pārvaldīt savu uzmanību, līdz ar to tiek attīstīta tīšā uzmanība, kas ir viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem veiksmīgai skolas gaitu uzsākšanai. Tīšās uzmanības attīstību veicina konstruēšana un spēles pēc noteikumiem. Ja bērnam rodas interese par darbību, viņam nav nepieciešams piepūlēties, lai pievērstu tai uzmanību. Tādā gadījumā netīšās uzmanības vietā rodas tīšā uzmanība.

Uzmanības koncentrācija, kā arī uzmanības sadalīšana un pārslēgšana šajā periodā bērnam nav pietiekami attīstīta. Uzmanības apjoms ir neliels. Uzmanības slikta pārslēgšana var izpausties kā izklaidība. Izklaidība pirmsskolas vecumā ir saistīta ar to, ka bērns nespēj ilgstoši koncentrēties uz kaut ko, ātri nogurst. Ilgstošās koncentrēšanās trūkums ir dabiska parādība šajā vecumā. Bērna uzmanību izraisa tikai pievilcīgi objekti, ar kuriem saistīts emocionāls pārdzīvojums. Bērni uz uztveres objektu koncentrējas tik ilgi, kamēr ir interese (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmas īstenošanai, 2016, 4-5). Svarīgākais motīvs bērna darbībai vai arī spējai no tās sevi atturēt ir uzslava. Tās dēļ bērns spēj pārvarēt savu iekšējo vēlmi „man gribas...” un respektēt „vajag”.

Šajā vecumposmā pilnīgas kļūst bērna prasmes darboties ar rokām. Pakāpeniski attīstās roku sīkās kustības un redzes nerva koordinācija, kas dod iespēju pilnveidot spējas attēlojošajai darbībai. G. Svence raksta, ka bērna muskuļi šajā vecumā ir labāk attīstīti par spējām tos kontrolēt. Sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 4-5 gadus veciem bērniem var būt grūtības griezt ar šķērēm, līmēt papīra aplikācijas, precīzi nokrāsot malas, nepārkrāsojot pāri, satvert pareizi zīmuli. Šīs darbības ir svarīgi attīstīt. Šajā vecumā pilnveidojas bērna prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaikus uz vairākām, jo acu un roku koordinācija pilnveidojas, acu attīstīšanās vēl nav beigusies.

Autore norāda, ka bērni uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks. Redzes uztvere šajā vecumposmā ir jāattīsta īpaši. Ir noteikti jāturpina pilnveidot krāsu uztveri. 4 gadus vecam bērnam jāprot nosaukt pamatkrāsas, 5 gadu vecumā jāprot atšķirt vienas krāsas nianšes. 4-5 gadus veciem bērniem pastiprināti attīstās iztēle un domāšana. Pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā un tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītais izziņas process. Turpina attīstīties emocionālā domāšana. Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas ir raksturīga bērniem. Ar iztēli saistās arī bērna zīmējumi (Svence, 1999,78-80).

I. Miķelsone norāda, ka 4 – 5 gadīgu bērnu patstāvības līmenis ir pietiekams, lai piedalītos dažādās rotaļās un mākslinieciskās darbībās. Modelējot reālās dzīves situācijas, bērns iemācās pārdzīvot, palīdzēt, just līdzīgi citiem un atspoguļot radošās darbības pieredzi (Miķelsone 2000, 51).

Jo biežāk pedagogi ļaus vaļu bērna fantāzijām un iztēlei, īpaši vizuālās mākslas stundās, jo radošāki darbi tik radīti no bērnu puses. Svarīgi šajā vecumposmā, un arī visā pirmsskolas periodā, bērniem ir saņemt uzslavas par savu padarīto darbu. Kā saka V.Golubina: „Šajā vecumposmā bērnam ir liela nepieciešamība pēc viņa darbības pozitīva vērtējuma, kas veido motivāciju un stimulē vēlmi darboties” (Golubina, 2004, 120). Sniedzot iespēju patstāvīgi izvēlēties šīs darbības formas, neierobežojot bērna fantāziju un rotaļas, atbildot uz viņa jautājumiem, tiek nostiprināta iniciatīva. Tā izpaužas dažādās bērna radošās darbības formās - darbības mērķa izvirzīšanā un darbības veidu, materiālu u.c. brīva izvēlē, norāda I. Miķelsone (Miķelsone, 1996,13). Patstāvīga darbošanās ar zināmiem materiāliem, priekšmetiem un komunikācija, saskarsme ar cilvēkiem, izsaka vidējā pirmsskolas vecuma bērnu vajadzību pēc aktivitātes. Šai bērna aktivitātei piemīt izziņas raksturs un virzība uz apkārtnes pārveidošanu, sevis un nezināmā atklāšanu un saskarsmi ar bērniem un pieaugušajiem.

B.Frīdenberga skaidro, ka bērna radošā patstāvība pirmsskolā nav iedomājama bez noteiktām prasmēm un iemaņām. Tāpēc, uzsākot darbu, svarīgi ir fiksēt, kādā līmenī ir katra bērna prasmes:

- mākslinieciski tematisko materiālu un rīku lietošanas prasme;
- prasme izvēlēties savai radošajai iecerei atbilstošus tehniskos paņēmienus un izteiksmes līdzekļus;
- izpildīt nepieciešamās roku kustības, piemēram, vilkt taisnas, liektas līnijas (Frīdenberga, 2003,7).

I. Miķelsone norāda, ka no 3 - 4 gadu veciem bērniem iecere rodas pirms zīmētdarbības. Tā zīmēšanas gaitā var mainīties, tomēr, atsevišķos gadījumos, vērojama tās patstāvība, nemainība. Prasmi radīt zīmējuma ieceri un to īstenot zīmējumā, nodrošina uztveres procesā radušies priekšstati un elementāras rokukustības apguve. Bērni, kuri speciāli organizētās zīmēšanas nodarbībās, rotaļās vai vingrinājumos apguvuši kādas formu veidojošas rokas kustības, atbilstoši iegūtajiem priekšstatiem nodrošina bērnu uzkrātā attēlošanas pieredze un apgūtie mākslinieciskie izteiksmes līdzekļi, to pielietojums. Tomēr ne visi notikumi un parādības sekmē ieceres rašanos. To nodrošina tikai tie, kuri radījuši bērnos intereses, pārsteigumu. Iecere rada vēlmi darboties, tas ir, interesējošo priekšmetu vai parādību attēlot zīmējumā (Miķelsone, 1996, 15-16).

Bērna mākslinieciskās intereses, uzkrātie iespaidi, vēlme un esošajām prasmēm, spējpatstāvīgi radīt attēlojuma ieceri un attēlojuma saturu. 5 – 6 gados bērniem ir izveidojusies prasme radīt izvērstu ieceri pirms attēlošanas procesa. Šo prāmi uzzināt kautko jaunu ietekmē bērna pārdzīvojumus un pašizteikšanās veidu. Pieaugušā palīdzība, šo bērna subjektīvo vajadzību īstenošanā, raksturojas ar radošu, aktīvu, bet netiešu virzību. Pedagoģa iesaistīšanās

bērna radošajā darbībā ir atkarīga no tā, cik precīzi viņš prot noteikt bērna radošā darba raksturu - vai tajā tiek risināts izziņas uzdevums, vai tiek īstenots kāds rotaļas, mākslinieciskā vingrinājuma uzdevums, vai tiek atspoguļota iztēlotā situācija, kāda tieši utt.

T.Lavrentjeva pētot bērnu patstāvīgās darbības attīstību rotaļā un zīmēšanā konstatējusi, ka pedagogam bērna darbībā jāiesaistās tikai tajā gadījumā, ja bērni paši neatrod sev nodarbošanos (Lavrentjeva,1995,71-72). Tā tiek dēvēta par sadarbības taktiku. Sadarbības taktiku sekmē bērnu motivācijas darbību izziņāšana. Iesaistoties darbībā tiek noskaidrots, ko bērns vēlas zīmēt, ko zīmēs, kas jau uzzīmēts, kam tas domāts. Bērnu atbildes ir dažādas, tas liecina, ka katrs bērns risina savu uzdevumu savādāk. Pedagoģs iesaistās bērna motivētā darbībā, saglabājot šo bērna izvēlēto darbības risināšanas variantu (Miķelsone, 1996,17). T.Lavrentjeva norāda uz šīs sadarbības taktikas atgriezenisku formu. Ja darbību uzsāk pedagogs (zīmē, glezno, lasa utt.), viņa emocionalitāte, ieinteresētība, saista bērnu uzmanību. Bērni izsaka vēlmi piedalīties pedagoga uzsāktajā darbībā. Tomēr šī sadarbības forma nenodrošina bērna prasmes un spējas patstāvīgi organizēt radošo darbību (jo mazāks bērns, jo lielāku palīdzību sniedz pedagogs). Bērna un pedagoga sadarbība sevī ietver tādas darbības formas kā praktiskās radošās darbības procesa apspriešana, novērtēšana (ko darīji; kas bija pats svarīgākais, interesantākais utt). Šī sadarbības forma palīdz bērniem apzināties praktiskās radošās darbības procesu un darbības rezultātus (Lavrentjeva,1995, 72).

Bērniem pēc iespējas ātrāk vajadzētu apgūt prasmi novērtēt cits cita darbu ar pozitīviem vārdiem, prasmi saskatīt skaisto un labo jebkura bērnu darbā. Un 4 – 5 gadu vecums ir labs laiks, lai to sāktu izkopt, jo tas ir garš un ilgs process un nav nemaz tik viegls. Jo šajā vecumā bērnam priekšplānā dominē viņa paša radītais, viņam svarīgi, lai par viņu runā un pievērš uzmanību viņa paveiktajam, bērns stāsta, ko var pats, ko māc pats.

Vidējais vecumposms (no 4 – 5 gadiem) ir tas vecumposms, kad pieaugušais var rādīt bērnam piemēru, jo bērni skatās, ko dara pieaugušie, tie atdarina savas māmiņas, tētus, skolotājus, elkus u.c. Iesaistās darbībās. Modelējot reālās dzīves situācijas, bērni iemācās pārdzīvot, just līdzīgi citiem un atspoguļot tos savā radošajā zīmējumā.

Pedagoģs ir tas cilvēks,kam rokās ir liela vara, jo nonākot pie šādiem bērniem, kam piedze ir tik maza, zināšanas un prasmes tikai vēl attīstas un veidojas, ir svarīgi radīt tikai pozitīvas emocijas, izcelt katra bērna personību, spēēt saskatīt katrā bērnā potenciālu mācīties, domāt, darīt, izpausties radoši, ļaujot vaļu bērna iztēlei un fantāzijai.

1.4. Vizuālā māksla – radošās darbības rosinātājs

Vizuālā māksla ir māksla (mākslas veidi), ko uztver ar redzi. Skolā – mācību priekšmets, kurā attīsta skolēnu spējas, iemaņas un prasmes vizuālajā mākslā (zīmēšanā, veidošanā) tiek definēts Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 192). Ar terminu „vizuālā māksla”, apzīmē tēlotājmākslu, t.i. glezniecību, grafiku, tēlniecību, kā arī lietišķo mākslu (dažādu materiālu radoša lietošana, piemēram, āda, smiltis, dzija, koks, akmens u.c.), arhitektūru, rūpniecisko, vides, dizainu, interjera mākslu, fotomākslu, datormākslu u.c. (Randoha, 2005,37).

Vizuālās mākslas darbība bērniem nozīmīga ar to, ka tā ir aplūkojama kā attieksmju veidošanās process pret visu apkārtējo pasauli. Zīmēšana, aplicēšana, veidošana, konstuēšana rosina bērnus izteikt savus emocionālos pārdzīvojumus. Aktīva darbošanās ikdienā gan pirmsskolas izglītības iestādē, gan mājās, gan turpmāk uzsākot skolas gaitas skolā, attīsta bērnus bagātīgu iztēli, fantāziju un radošo darbību. Tieši tāpēc jau pirmsskolā vizuālā māksla ir obligāta (Frīdenberga, 2003,38). Tā rosina bērnus radīt unikālus un oriģinālus darbus, kas atspoguļo bērnu iekšējo pasauli, emocionālo stāvokli, sajūtas, fantāziju un atklāj bērna redzējumu uz apkārtējo pasauli, kādu bērns to redz ar savām acīm. Tā ir liela iespēja vecākiem un pedagogiem ieraudzīt sava bērna iekšējo pasauli un pārdzīvojumus. Un bērniem bieži vien zīmēt, veidot, krāsot, līmēt ļoti patīk, tā viņiem ir kā atslodze, tā ir atpūta no citām intelektuālajām darbībām – lasīšanas, rakstīšanas, rēķināšanas (Hibnere, 1998,20).

Vizuālās mākslas darbība attīsta un veido bērna novērtēšanas spējas, estētisko uztveri, kā arī gaumi, mākslinieciskās spējas un prasmi veidot kompozīcijas, izmantojot dažādus materiālus, attēlošanas paņēmienus un vizuālās mākslas tehnikas. Un pirmsskolas vecuma bērns jau spēj realizēt savas radošās idejas izvēloties gan tehnikas, gan materiālus (Frīdenberga, 2003,39).

Metodiskajos ieteikumos pirmsskolas programmas īstenošanai ir norādīts, ka vizuālās mākslas mērķis ir sekmēt emocionālo un intelektuālo attīstību, attīstīt radošās spējas, radotinteresi par mākslu kā pasaules izziņas un pašizpausmes līdzekli.

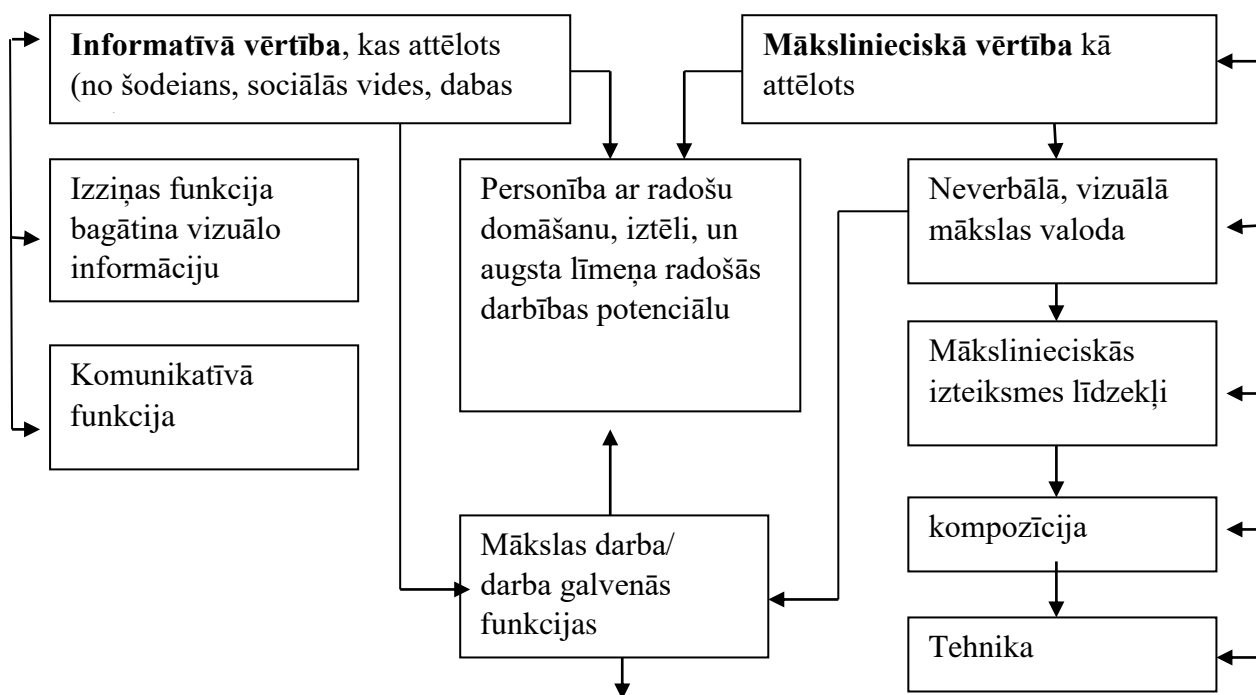
Mācību uzdevumi – radīt iespēju atbilstoši katra bērna dotumiem un spējām:

- attīstīt un pilnveidot vizuālo uztveri, izjūtas, iztēli;
- saskatīt dabā, apkārtējā vidē un mākslā skaisto un daudzveidīgo;
- apgūt prasmi izmantot dažādus vizuālās mākslas izteiksmes līdzekļus;
- veicināt saudzīgu attieksmi pret skaisto un neparasto dabā un kultūrvidē.

Mācību satura apguvi katrs skolotājs plāno atbilstoši bērnu vajadzībām un spējām. Pirmsskolas vecuma bērnam piemīt tēlainā domāšana, kas vienlaikus ir iespaidu, iztēles,

fantāzijas undomas auglis. Tēlainās domāšanas process sākas ar objektu, kas kaut kāda iemesla dēļ ir piesaistījis uzmanību: ar īpatnēju formu vai neparastām detaļām. Bērna tēlaino domāšanu ietekmē viņa sajūtas un pieredze. Izmantojot juteklisko pieredzi, tēlainā domāšana nodrošina objekta izzināšanu, rada iespēju objektu un tāattiecības radoši pārveidot (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas programmas īstenošanai, 2016, 60).

V. Hibnere ir izveidojusi shēmu, norādot kādas ir vizuālās mākslas darbības galvenās vērtības un funkcijas (sk. 1. attēlu).

1. attēls. Vizuālās mākslas darba galvenās funkcijas un vērtības (Hibnere, 1998, 114).

1. funkcijas ar sākotnēju profesionālu ievirzi uz mākslu un mākslinieciski radošo darbību:

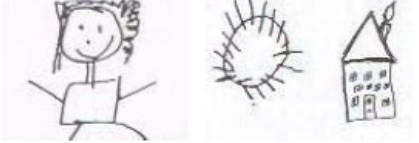
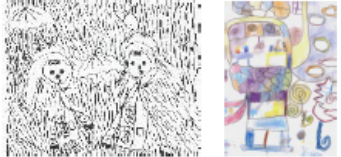
- informatīvā funkcija ar orientāciju mākslas vērtībās;
- orientācija tiešā saskarsmē ar novada vidi un kultūras īpatnībām;
- orientācija dzimtās zemes un pasaules mēroga internacionālā mākslā;
- attīstošā funkcija: apziņā veidojas mākslas tēls par skaisto un neglīto, grotesko, traģisko, komisko, par parādībām un situācijām;
- mākslas tēla transformējoša funkcija uz radošās ieceres tēlu;
- integrējoša funkcija – sekmē visu veidu radošās darbības apguvi.

2. funkcijas, kas virzītas uz personības pārveidi:

- nomierinoša, pat terepeitiska funkcija nervu sistēmai;
- hēdoniska (grieķu hēdonē- bauda) skaistuma baudījuma funkcija- izraisa pozitīvas estētiskās un ētiskās jūtas, labu noskaņojumu un garastāvokli;

- izklaidējošā funkcija – nodrošina nervu sistēmai emocionālu atslodzi, atbrīvo no spriedzes un stresa, novērš psihisku diskomfortu, atbrīvo no bailēm un dusmām (Hibnere, 1998,114).

Metodiskajos ieteikumos atsaucoties D. Paeglītes pētījumiem (J.Piažē un B.Inhelderes, 1969, R.Kellogas,1979, V.Lovenfelda un L.Britena, 1987, un V.Hibneres, 1977) ir rakstīts, ka atspoguļojot apkārtējo pasauli, bērna zīmēšanas pieredzē visbiežāk pirmais parādās cilvēks, māte,ģimene. Autoru pētījumi rāda, ka cilvēka attēla koptēls bērna zīmējumos izveidojas apmēram 3 – 4 gadu vecumā. Cilvēka attēla evolūciju bērnu zīmējumos var iedalīt 4 posmos ko autore atspoguļojusi attēlā (sk.2.attēlu).

ŠVĪKĀJUMS/SKRIBELĒJUMS – ZĪMĒJUMS – MĀKSLAS DARBS				
Nr.	Attīstības posms	Vecums	Vizuālā izpausme	Attēls/elementi
1.	Fiziskās attīstības posms	no 0-3 gadu vecumam	Švīkājums + tā novietojums lapā	
2.	Emocionālās attīstības posms	no 3-4 gadu vecumam	Pamatformu attēlojumi + koptēls (dizains)	
3.	Uztveres attīstības un attēlošanas posms	no 4-7 gadu vecumam	Vienkāršu pamatformu kombinēšana cilvēka tēlā + citi objekti (mandala, māja, saule)	
4.	Izzināšanas attīstības posms	no 7-9 gadu vecumam	Sīzetiskie zīmējumi + detaļas	

2.attēls. Cilvēka attēlojuma evolūcija bērnu zīmējumos (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas programmas īstenošanai, 2016, 61).

Prasmēm un iemaņām, kas veido zīmēšanas (tēlotājdarbības) tehniku, ir kustību raksturs. Tās veidojas unattīstās pēc tādām pašām likumsakarībām kā jebkuras citas kustību iemaņas. Tādēļ zīmēšanas (tēlotājdarbības) tehnisko iemaņu un prasmju mācīšanā jāievēro to veidošanās noteikumi, bērna fizioloģiskās un psiholoģiskās īpatnības.

Bērnam jāapgūst sarežģītu un smalki diferencētu kustību iemaņas, saistītas ar darbarīku un piederumu – zīmuļa, otas, šķēru, u.c. – lietošanu, kas prasa precīzu koordināciju. Katra darbība jāizpilda ar īpašām kustībām. Tēlotāja darbība attīsta ar tēlošanas procesu saistītas roku kustības. Bērna rokai jārikojas atbilstoši zīmuļa vai otas īpatnībām, kuras viņš apgūst, iepazīstot šo rīku specifiku. Bērnam jāiemāca pareizi rīkoties ar zīmuli un otu. Ja bērns nepareizi – dūrītē vai cieši

saspiestos pirkstos – tur zīmuli vai otu, roka ātri nogurst, attēlošana sagādā grūtības, un bērns zaudē radīšanas prieku.

Iemaņu apgūšanas procesā liela nozīme ir vārdiem, vārdos izteiktai instrukcijai. Vārdi palīdz izdarīt kustības apzināti, ar iepriekšēju nolūku. Tādēļ rādot darba paņēmieni, ieteicams vienlaikus izskaidrot to. Kad bērns ir sapratis, ko nozīmē konkrētais vārds, kāda kustība ar to saistīta, viņš vēlāk varēs šo kustību izpildīt pareizi arī tad, ja norādījumi būs vārdiski (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas programmas īstenošani, 2016, 61). Mūsdienīgs skolotājs bērnam:

- māca vērot;
- attīsta tēlaino un asociatīvo domāšanu;
- veicina roku kustību attīstību;
- attīsta krāsu mācības un kompozīcijas izpratni;
- nezīmē priekšā, bet rosina bērnus pašus zīmēt vai gleznot;
- rāda mākslinieku darbus un stāsta par tiem (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas programmas īstenošani, 2016, 65).

Vizuālajā mākslā ir ne tikai iespējas izvēlēties materiālus ar kādiem darboties, tehnika kādā radīt savu ieceri, bet arī vizuālās mākslas veidu, kādā bērns var izpaust savu radošo darbību. Vizuālās mākslas veidi pirmsskolā ir zīmēšana, gleznošana, aplicēšana un veidošana, norāda V.Hibnere.

Zīmēšana un gleznošana – tā ir tēlotājdarbība, kurā bērni galvenās objekta īpašības attēlo plaknē – ar līniju, krāsu, siluetu palīdzību. Tiek izšķirti trīs galvenie zīmējuma veidi:

- zīmējumi no dabas;
- tematiskie jeb sižetiskie zīmējumi;
- dekoratīvie zīmējumi.

Terminu „bērna zīmējumi” pieņemts lietot, lai apzīmētu visus bērna veidojumus plaknē, izņemot aplikāciju.

Veidošana – šis ir tēlotājdarbības veids, kurā bērni dažādu objekta īpašības (formu, proporcijas, uzbūvi) attēlo telpā, izmantojot mīkstu materiālu, piemēram mālus vai plastalīnu. Kā autore apgalvo, tad zīmēšana ir dominējošais tēlotājdarbības veids pirmsskolā (Hibnere, 1998, 115). Arī T. Komarova uzskata, ka zīmēšanai ir ierādīta būtiska vieta pirmsskolas vecuma bērnu vispusīgai attīstībai. Zīmēšanas process pilnveido bērna estētisko uztveri, emocijas, novērošanas spējas, kā arī prasmi patstāvīgi radīt skaistus, radošus darbus, izmantojot sev pieejamos līdzekļus un materiālus (Komarova, 1982, 27). Zīmējot bērns kontrolē savu rīcību un novērtē uzzīmēto.

Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā vecumposms no 3 – 4 gadiem atbilst 3.pakāpei. Tuvāk aplūkosim pirmsskolas programmas plānoto rezultātus vizuālās mākslas metodikā. Mācību saturs vizuālajā mākslā ir iedalīts 2 grupās:

- zīmēšana un gleznošana;
- veidošana.

Kā norādīts pirmsskolas programmā mācību saturā zīmēšanā un gleznošanā bērni 3.pakāpē jau prot:

- zīmēt un krāsot ar zīmuļiem, krītiņiem, krāsām;
- zīmē vertikālas, horizontālas, slīpas, riņķveidīgas, noslēgtas līnijas;
- liek ritmiskus otu nospiedumus;
- zīmē pēc pieredzes;
- ieklāj laukumu ar krāsu;
- pazīst pamatkrāsas.

Vēl jāmacās:

- pazīt atvasinātās krāsas (zaļu, oranžu, violetu);
- aizpildīt noteiktu laukumu, piemēram, ar līnijām, punktiem;
- zīmēt pēc vērojuma un pēc iztēles apkārtējās vides objektus;
- lietot dažādas zīmēšanas tehnikas, piemēram, otu nospiedumi, gleznojums uz sausa pamata, vaska krītu zīmējumi un krāsas pludinājums, skrāpējumi (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012, 20).

Bērniem pēc iespējas ātrāk vajadzētu apgūt prasmi novērtēt cits cita darbu ar pozitīviem vārdiem, prasmi saskatīt skaisto un labo jebkura bērnu darbā, un 4-5 gadu vecums ir labs laiks, lai to sāktu izkopt, jo tas ir garš un ilgs process un nav nemaz tik viegls, norāda V. Golubina. Šajā vecumā bērnam priekšplānā dominē viņa paša radītais, viņam svarīgi, lai par viņu runā un pievērš uzmanību viņa paveiktajam, bērns stāsta, ko var pats, ko māc pats (Golubina,2007,122).

Pirmsskolas vecums ir ļoti svarīgs laiks bērna personības attīstībā, jo notiek būtiskas izmaiņas gan bērna fiziskajā ķermenī, gan prāta un jūtu pasaulē. Bērnu attīstībā ir kopējas tendences, bet katram bērnam ir savs individuāls attīstības temps, kas atkarīgs gan no ģenētiskiem un funkcionālās attīstības faktoriem, gan vides, gan sociālās pieredzes norādīts Metodiskajos ieteikumos par bērnu sasniegumu vērtēšanu pirmsskolā (Metodiskie ieteikumi par bērnu sasniegumu vērtēšanu pirmsskolā 2012,4). Lai mērķtiecīgi un efektīvi organizētu pedagoģisko procesu, skolotājam skaidri jāapzinās, kādu rezultātu viņš grib sasniegt konkrētā laika periodā, katrā atsevišķā tematā un ikvienā rotaļnodarbībā. Bērnam ir svarīgi saņemt

regulāru novērtējumu par paveikto, jo pakāpeniski nostiprinās viņa pašvērtējums, attīstās paškontrolē un motivācija.

Plānojot pedagoģisko procesu, svarīgi ir novērtēt, kas izdevies, kas jāuzlabo saistībā ar izvirzīto mērķi un uzdevumiem vizuālajā mākslas nodarbībās. Vērtīgs materiāls bērnu sasniegumu vērtēšanai skolotājs iegūst no bērnu darbiem. Pirmsskolā tie ir bērnu zīmējumi un citi radošie darbi; vingrinājumi darba lapās, lauznīšu likšana utt. Jebkurš bērna darba rezultāts sniedz informāciju par darītāju: par viņa attieksmi, par viņa rakstura iezīmēm, par apgūtajām zināšanām un prasmēm u. tml. (Metodiskie ieteikumi par bērnu sasniegumu vērtēšanu pirmsskolā, 2012, 15).

Bērna darbs ir oriģināls, kaut kas jauns vai neredzēts, vai tajā var saskatīt kādu oriģinālu ideju. R. Fišers uzskatīja, ka radošā darbība ir tur, kur ir saskatāma kāda oriģināla ideja. Nav būtiski vai darbs kopumā ir oriģināls vai tajā ir tikai kāds elements, kāds tēls vai varonis, kas ir attēlots oriģinālā veidā. Tas var būt arī kāds bērna iztēles auglis (Fišers, 2005, 56). Radošajam bērnu darbam ir jāatšķiras no dotā parauga un no citu bērnu darbiem. B. Frīdenberga uzskata, ka radošā darbība ir tad, kad bērna darbs ir sanācas atšķirīgs, tas nelīdzinās citu bērnu darbiem. Bērns savu radošo darbu veic patstāvīgi, jo radošajā darbībā patstāvība ir obligāts mākslinieciskās darbības komponents, kas prasa grūtību pārvarēšanu. Tā ir grūtības izpausme, līdz ar to bērna patstāvīgo darbu var skatīt kā radošās darbības rezultātu (Frīdenberga, 2003, 7).

Svarīgi, lai bērna zīmējums tiktu pareizi interpretēts un saprasts, tāpēc pedagoga uzdevums ir ne tikai aicināt un rosināt bērnus zīmēt, aplicēt, veidot, bet arī pastāstīt par savu radošo darbu, par savu ideju un radošā darba interpretāciju. Nereti, pieaugušie saprot bērna zīmējumus pavisam savādāk, nekā to ir domājis bērns. Uzklusot bērna stāstus, mēdz atklāties negaidīti pavērsieni, pavisam savādāks skats un doma.

Pirmsskolas vecums ir ļoti svarīgs laiks bērna personības attīstībā. Vizuālā māksla rosina bērnus radīt unikālus un oriģinālus darbus, kas atspoguļo bērnu iekšējo pasauli, emocionālo stāvokli, sajūtas, fantāziju. Tas ir lielisks veids, kā atklāt bērna redzējumu uz apkārtējo pasauli, kādu bērns to redz ar savām acīm. Tā ir iespēja ieraudzīt sava bērna iekšējo pasauli un pārdzīvojumus, ko izdzīvo bērns. Bērna radītie darbi var būt palīgīdzeklis pedagogam saprasties ar bērnu, palīdzēt bērnam, ja bērns ir nomākts, skumjš, dusmīgs vai noraizējies.

Zīmēšana un gleznošana ir dominējošais vizuālās mākslas veids pirmsskolā. Bērna darbs ir oriģināls, kaut kas jauns vai neredzēts, vai tajā var saskatīt kādu oriģinālu ideju. Radošās darbības patstāvība ir obligāts mākslinieciskās darbības komponents. Tā ir grūtības izpausme, līdz ar to bērna patstāvīgo darbu var skatīt kā radošās darbības rezultātu. Svarīgi, lai bērna zīmējums tiktu pareizi interpretēts un saprasts, tāpēc svarīgs radošās darbības noslēguma posms ir bērnu stāstījuma par sava darba procesu, rezultātu, emocijām.

2. Radošās darbības sekmēšanas iespējas vizuālajā mākslā

2.1. Pētījuma organizācija un metodes

Pamatojoties uz bakalaura darba apskatāmo un izskatāmo tēmu - mērķis ir teorētiski un praktiski izziņāt radošās darbības sekmēšanas iespējas vizuālajā mākslā 4-5 gadīgiem bērniem. Lai to īstenotu darba autore izstrādā pētījuma plānu:

1. pētījuma bāzes izvēle;
2. pētījuma metožu atlase;
3. kritēriju izstrāde;
4. pētāmās grupas novērošana un raksturošana;
5. pirmsskolas pedagogu anketēšana un rezultātu apkopošana;
6. vizuālās mākslas rotaļnodarbības izstrāde;
7. praktiskais darbs ar bērniem;
8. apkopot praktiskā darba rezultātus;
9. veikt secinājumus;
10. izstrādāt ieteikumus pedagogiem.

Pētījuma bāze: „X” pirmsskolas izglītības iestāde. Pētījumā piedalās 7 pirmsskolas izglītības skolotājas un 13 bērni vecumā no 4 – 5 gadiem.

Teorētiskās daļas ietvaros ar literatūras avotu atlasi tika uzsākts bakalaura darbs. Šajā daļā tika izvēlēts un precizēts temats, noteikti uzdevumi, izstrādāta hipotēze un zinātniskā darba metodika. Veicot temata izpēti, tika analizēta pedagogiskās, psiholoģiskās un mākslas literatūra par radošumu, radošu darbību, vizuālās mākslas iespējām pirmsskolā un tā lomu vidējā pirmsskolas vecuma bērnu attīstībā.

Lai praktiskais pētījums būtu veiksmīgs tika izvirzīti empīriskā pētījuma uzdevumi:

1. Rosināt bērnu vēlmi zīmēt ar krāsām.
2. Sekmēt bērnu patstāvīgu darbošanos vizuālās mākslas rotaļnodarbībās.
3. Veicināt bērnu radošo darbību, izmantojot dažādas tehnikas un metodes.
4. Attīstīt stāstītprasmi, stāstot sava darba interpretāciju.

Lai veiktu pētījumu darba autore atbilstoši izvirzītajiem uzdevumiem, atlasa empīriskās metodes ar kādām tiks veikts pētījums - novērošana, pārrunas, anketēšana. Un kā skaidro I.Jurgena metode ir noteikta mērķa sasniegšanas un konkrēta uzdevuma risināšanas veids, kā arī teorētiskās un praktiskās izpētes paņēmieni kopums (Jurgena, 2002,43).

Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā ilgstoši vai atkārtoti vērojot uzzina, secina, izseko, uzmana. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju,

pārbaudītu hipotēzi, teoriju, teorētisko pētījumu patiesumu u.tml. pēc novērošana tieši uztvertā informācija tiek apkopota., skaidrota, vispārināta (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 111). Dz. Albrehta skaidro, ka novērojums ļauj precīzāk izprast cilvēka rīcības nianšes un jēgu. Ar novērošanas palīdzību pētniecības rezultāts tiek iegūts tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos (Albrehta, 1998,32).

Pārrunas – ir subjektīva pētniecības metode. Pedagoģisko parādību izziņas veids, kad sarunu process notiek dabiskos dzīves apstākļos. Pārrunām ir jābūt mērķtiecīgām, tās atklāj respondentu viedokli, kas var būt atšķirīgs no īstenības. Pārrunas jāorganizē tā, lai skolēns nespētu atklāt vai uzminēt pārrunu mērķi, jo tas var ietekmēt pārrunu rezultātus. Kā arī pedagogam veicot pārrunas jāņem vērā ir skolēna rakstura iezīmes un temperaments (Jurgena, 2002).

Anketēšana ir informācijas iegūšanas un pētījuma metode, kurā informācijas iegūšanas līdzeklis ir anketa. Anketaptauju var veikt gan individuāli, gan grupā, gan klātienē, gan neklātienē. Ar šo metodi īsā laikā var aptaujāt lielu skaitu personu. Rezultāti atkarīgi no pareizas aptaujājamo (respondentu) izvēles, jautājuma loka noformulējuma (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000,13). Veidojot anketas, lai aptaujātu cilvēku loku, jāņem vērā, lai jautājumi būtu saprotoši un precīzi (Gudjons,1998). Pētnieciskajā daļā anketēšana tiks izmantota, lai uzzinātu pirmsskolas skolotāju viedokli, kas ikdienas darbā sekmē bērnu radošo darbību.

Darba autore analizējot dažādu pedagogu un psihologu teorētiskās atziņas izvirza vērtēšanas kritēriji vizuālās mākslas rotaļnodarbībām:

1. oriģinalitāte (sava ideja, redzējums);
2. atšķirīgums (darbs atšķiras no citu darbiem);
3. patstāvīgums (patstāvīgi veikts darbs);
4. bērna stāstījums (stāsta par sava darba procesu, rezultātu, emocijām).

2.2. Pētāmās grupas raksturojums

Grupa ir cilvēku kopums, ko apvieno kopīgs darbs, mērķi un uzdevumi. Vairāku klases skolēnu kopa, kam ir kopīgas intereses, vajadzības (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 58). Katrs cilvēks jau piedzimtot tiek iekļaut kādā grupā, sākot ar ģimeni un pēc tam izglītība iestādē, darbavietā, interešu pulciņos.

Lai bakalaura darba autore spētu izziņāt un saprast katra bērna individuālās attīstības pakāpi, bērna fizisko, psihisko, garīgo attīstību, noteiktu katra bērna spējas un dotumus, bērni

tika pētīti divu nedēļu garumā dažādās ikdienas situācijās, grupu nodarbībās, kā arī tika veiktas pārrunas ar bērnu pedagogu, kas arī raksturoja savus bērnus. Studiju darba autore izvirzīja šādus kritērijus – *bērns prot spēlēties patstāvīgi, labprāt rotaļājas gan ar grupas biedriem, gan vienatnē; bērna rūpīgums pret veicamo darbu; pēc spēlēšanās sakārto paņemtās mantas, izmet papīrgrozā nevajadzīgos atgriezumus; vai bērni prot izteikt pozitīvus vērtējumus par cita darbu un kā attiecas pret pozitīvu novērtējumu no skolotājas puses.*

Kā arī tika vērota vispārējā sadarbība bērnam ar bērnu un bērnam ar skolotāju, bērna fizisko sagatavotību, bērna aktivitāti, bērna dotumus un citām spilgtām personības iezīmēm.

Par pētījuma bāzi tika izvēlēta „X” pirmsskolas izglītības iestādes 4-5 gadus vecie bērni. Pētījuma veikšanas brīdī grupā - 13 bērni (9 meitenes un 4 zēni). Par katru bērnu darba autore veic individuālu raksturojumu (sk.1.tabulu). Bērnu vārdi mainīti.

1.tabula. Bērna individuālais raksturojums (darba autore).

Bērna vārds	Raksturojums
Sofija	Emocionāla un klusa meitene. Izpalīdzīga un centīga. Sofija savu darbu veic klusām, lēnāk kā citi, bet kārtīgi, tāpēc viņai bieži vien nepieciešams ilgāks laiks, lai pabeigtu iesākto. Uztur savu darba vidi kārtībā, kā arī darbu beidzot, to pati centīsies sakopt. Kautrīgi stāsta par saviem darbiem, labprāt ieklausās citu stāstos. Prot rotaļāties viena vai divatā ar draudzeni, nereti arī trijātā, bet lielas kompānijas viņai nepatīk. Mēdz arī konfliktēt ar bērniem, bet pārsvarā palīdzību lūgs pieaugušajam, nekā pati centīsies to atrisināt. Pozitīvs vērtējums no skolotājas un bērniem meiteni iepriecina, sejā parādās smaids.
Kristiāna	Kristiāna ir aktīva meitene, kas vienmēr gatava doties pretī nezināmajam. Labprāt izmēģina jaunas lietas un ar lielu entuziasmu veic darbu. Patīk zīmēt, kā arī prot nosaukt pamatkrāsas. Kārtīga, patīk kārtība sev apkārt, tapēc liekās mantas noliks malā. Labprāt stāsta par saviem darbiem, klausās citos un nepieciešamības gadījumā palīdzēs draugam ar padomu. Kristiānai patīk zīmēt un dziedāt. Fiziski aktīva meitene, kā jau lielākā daļa bērnu, patīk būt kustībā, skriet, lekt utt. Pozitīvi vērtējumi no skolotājas un bērnu puses, meiteni iepriecina.
Evelīna	Patstāvīga un sabiedriska meitene. Līdzjūtīga. Ļoti pieķērusies savai labākajai draudzenei – Annai. Abas dzīvo gandrīz balkus, tāpēc laiku pavada kopā ne tikai grupā. Evelīna ir savas draudzenes balsts, kas atbalstīs, palīdzēs un aizstāvēs meiteni, jo draudzene ir mierīgāka un kautrīgāka par Evelīnu. Reizēm skaļa, vēlās pievērst sev uzmanību. Līdzīgi kā Annijai, reizēm vēlas, lai viņu

	<p>uzklausa un pievēršas viņai tagad un tūlīt. Labi komunicē ar visiem grupas bērniem un pieaugušajiem. Konfliktus cenšas atrisināt patstāvīgi, neuztver lietas emocionāli. Pazīst pamatkrāsas. Fiziski aktīva un spēcīga meitene. Ātra. Gan darot darbus, gan skrienot, ēdot, ģērbjoties utt.</p>
Marija	<p>Klusa, mierīga, erudīta un kārtīga. Meiteni nepieciešams mudināt izteikt savas domas, emocijas, reizēm noslēgta. Viņai patīk darboties vienatnē, iecienījusi galda spēles, krāsojamās grāmatas. Nelabprāt iesaistās sarunās ar svešiem cilvēkiem, Marijas uzticība ir jāiegūst. Fiziski ne tik aktīva kā citi bērni. Zīmē ļoti rūpīgi, lēni un kārtīgi, reizēm darbi tiek pabeigti brīvajā laikā, jo strādā lēni. Neskatoties uz Marijas noslēgto dabu viņai patīk izmantot daudz krāsas, darbi mēdz būt koši un krāsaini.</p>
Roberts	<p>Fiziski aktīvs, enerģisks. Mēdz izlikties, ka neko nesaprot vai nemāk, lai nebūtu nekas jādara. Nekārtīgs, vienmēr jāatgādina salikt mantas aiz sevis, bieži vien pusis vienkārši aiziet prom, ignorējot pieaugušos. Darbi mēdz būt pavirši un izdarīti ātrumā, nelabprāt tad arī runā par tiem. Mēdz arī nokaunēties par to, ka sava slinkuma dēļ darbs ir iznācis ne tik rūpīgs kā citiem. Iesaistās konfliktos, ko risina skaļi, cenšas panākt savu taisnību. Roberts, ja uz kādu apvainojas, tad uz ilgu laiku, taču šajās situācijās, labākais veids ir zēnam nepievērst uzmanību, tad ar laiku viņš nomierinās un atkal iesaistās aktivitātēs. Patīk sportiskas aktivitātes, patīk futbols, bieži imitē, ka spēlē bumbu ar kājām, pat, ja bumbas nemaz nav. Labprātāk kontaktējas tikai ar zēniem, sadarboties ar meitenēm mēdz būt grūti.</p>
Elīza	<p>Meitene ir diezgan „puiciska” - sportiska, fiziski aktīva un stipra. Arī augumā liela. Mēdz būt asa un skarba pret grupas biedriem, ātri sadusmojas un mēdz palaist rokas, ja kāds apzinīgi viņu kaitina un provocē. Konfliktus risinās pati, iesaistot arī fizisku spēku. Bet meitene ir arī komunikabla, runātīga, komunicēs ar visiem bērniem, ātri spēj izdomāt, ko vēlas darīt, ko vēlas zīmēt. Bieži vien zīmējot, meitene komentē, kas tiek darīts, ka nereti traucē citiem bērniem. Elīzas zīmējumi ir pādomāti un krāsaini, ar kādu sižetu vai pat stāstu. Labi atšķir krāsas. Labprātāk rotaļājas kompānijā, viena pati parasti nevēlas palikt.</p>
Alise	<p>Zinātkāra, reizēm nedroša. Trūkst pārliecības par savu veikumu, par saviem spēkiem, ja meiteni iedrošina un atbalsta, tad process aiziet ļoti raiti. Nepieciešamas uzslavas, kas meiteni pozitīvi uzlādē un dod jaunu stimulu darboties. Ļoti pieķerušies savai ģimenei, vienmēr ar prieku skrien pretī, kad,</p>

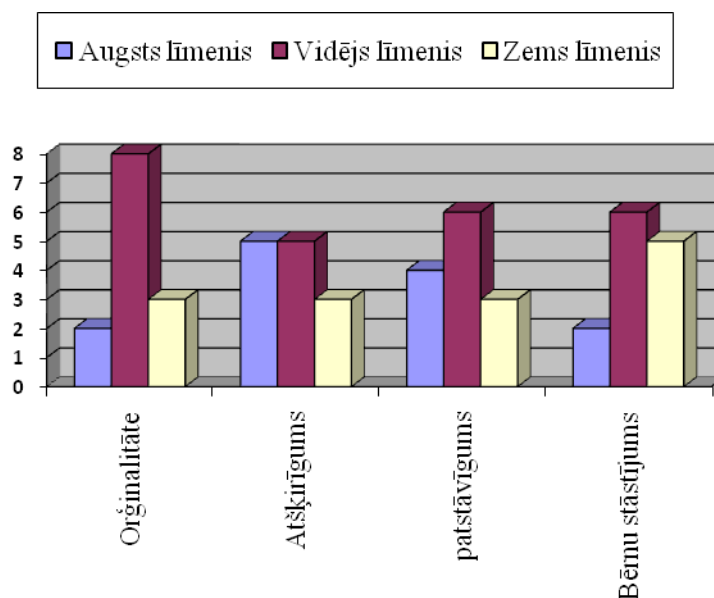
	<p>pakaļ atnāk kāds no vecākiem vai vecākā māsa. No rītiem meitenei ir grūti atvadīties no vecākiem, parasti seko ilgas un atkārtotas mīlošanās un apskaušanās. Meitene vienmēr parādīs vecākiem, ko būs paveikusi šodien, ko būs uzzīmējusi, lai saņemtu labus vārdus par paveikto. Meitenei patīk zīmēt ar krāsām. Spēj kontaktēties ar visiem grupas biedriem, bet biežāk laiku pavada savā mazā kompānijā ar tuvākajām draudzenēm. Spēj rotaļāties ar vienu.</p>
Rinalds	<p>Rinalds cenšas būt par grupas līderi. Vienmēr centīsies visu izdarīt ātrāk par citiem. Pirmais centīsies pārgērbties, pirmais apēdīsies pie galda, pirmais pastāstīs par savu darbu. Reizēm varētu raksturot kā nesavaldīgu, kas ar savu ātro dabu izraisa konfliktsituācijas. Nereti novēl vainu uz citiem bērniem, savu vainu neredz. Bieži vien žēlo sevi par to, ka kaut kas nav izdevies, kā iecerēts. Pūšis ir fiziski aktīvs, enerģisks un fiziski spēcīgāks par pārējiem. Bieži vien pūšis, tad, kad jāveic kāds darbs, sāk muļķoties un izlikties, ka nezina, kā jādara, kas jādara.</p>
Ralfs	<p>Ralfs ir ļoti draudzīgs pūšis, šķiet, viņš spēj saprasties ar jebkuru- meitenēm, zēniem, audzinātājiem un auklītēm. Smaidīgs un mīļš, viņam allaž nepieciešams samīļot audzinātāju vai auklīti. Ātri pieķeras cilvēkiem, kas ienāk kaut uz brīdi viņu kolektīvā un komunicē vai darbojas ar bērniem. Ralfs būs viens no pirmajiem, kas no rīta skries pretī samīļot audzinātāju vai auklīti. Viņš ir arī fiziski aktīvs un enerģisks. Nereti nodarbības ir grūtības nosēdēt un vietas, visu laiku dīdās, kaut ko knibina, skrabina, dūngo pie sevis tā, ka skolotājam nākas aizrādīt, jo pats nepamana. Bieži vien zēnam darbi tiek pabeigti steigā, lai tas ātrāk var pievērsties kam citam. Prot spēlēt gan viens, gan ar draugiem, bet vienatnē ļoti reti un īsu laiku. Ralfs labprāt iesaistās sarunās un pastāsta par saviem darbiem un vēl vairāk.</p>
Annija	<p>Annija ir mīļa meitene, taču ar savu raksturu. Annijai raksturīgi ar saviem grupas biedriem un audzinātājiem runāt pavēles formā. Annijai vajag, lai viņu pamana un uzklausa uzreiz, ļoti neatlaidīga, mēģinās panākt savu līdz galam. Reizēm skopa, nespēs sadalīt rotaļlietas, raksturīgi, ka Annijai vienmēr vajag to, kas ir citiem. Viņa ir arī draudzīga, spēj draudzēties un rotaļāties ar jebkuru grupas biedru un nereti arī viena pati. Kad Annijai ir jārūnā viss priekšā, viņa kautrējas, un reizēm viņu vajag iedrošināt. Aktīvajās aktivitātes iesaistās droši.</p>
Keita	<p>Asa, bieži vien skarba meitene. Keita ir pieradusi, ka var dabūt visu, ko vēlas. Keita ģimenē ir vienīgais bērns, kas vienmēr panāks savu. To arī cenšas</p>

	<p>pielietot grupā pret bērniem un audzinātāju. Keita ir aktīva, labprāt dodas rotaļās. Viņu vajag patstāvīgi ar kaut ko ieinteresēt un nodarbināt, lai prāts nenesas uz blēņām, jo tās viņai patīk darīt. Bieži sanāk konflikti ar grupas biedriem, jo viņai patīk pa reizei kādam nodarīt pāri- te iesist, te apsaukāt necenzētiem vārdiem, te nomest kādu priekšmetu no galda u.tml. Keita ir runīga, ja viņu iesaista sarunā, labprāt stāstīs. Uzklusīt citus ir problēmas, un arī izteikt pozitīvus vēlējumus citiem sagādā grūtības. Keita bieži neierodas uz bērnu dārzu, jo vecāki ļauj palikt mājās. Keita nelabprāt rotaļājas viena, patstāvīgi vajag kompāniju.</p>
Anna	<p>Pieklājīga, apzinīga meitene. Spēj just līdzītiem. Pacietīga. Kautrīga, bet mīla un gudra meitene. Darbus darīs rūpīgi, reizēm viņai vajag ilgāku laiku, lai padomātu, ko vēlas zīmēt, attēlot. Meiteni iedrošina labākā draudzene Evelīna, bieži vien sniedz idejas, piemēram, ko uzzīmēt. Prot spēlēties ar visiem grupas bērniem. Fiziskās aktivitātēs iesaistās, bet, ja meitenei ir slikts garastāvoklis, tad gan meitene ir vairāk jāmudina darboties kopā. Annai patīk samīļot pieaugušos, viņa tāpat vien pēkšņi mēdz pienākt klāt un neko neteiktdama samīļot audzinātāju, auklīti. Ātri pieķeras cilvēkiem, kas ar meiteni komunicē, atbalsta.</p>
Lauris	<p>klusss zēns, svešu pieaugušo klātbūtnē ļoti kautrīgs un mierīgs. Lai puisis kaut ko izdarītu droši, viņu nedrīkst patstāvīgi vērot, jo tad zēns mulst. Atturīgs sarunās ar pieaugušajiem, ar bērniem labprāt kontaktējas, taču, kad nepieciešams stāstīt par sevi vai par savu veikumu, zēns runā ļoti klusi, skatīdamies zemē, īsos teikumos, lai ātrāk no zēna uzmanība aizietu prom. Zēnu mēģina iedrošināt grupas biedri, īpaši Ralfs, kas ir īsts pretstats šim zēnam. Ralfs un Lauris ir sadraudzējušies un šķiet, ka reizēm Ralfs zēnu labi ieteikmē, jo iedrošina. Labprāt iesaistās kopējās fiziskās aktivitātēs. Bieži nespēj iesaistīties rotaļās. Zīmēt patīk, ja viņam to ļauj darīt pašam, bez īpašas uzmanības pievēršanas.</p>

Kā redzams pēc veiktā raksturojuma, pētāmā grupa ir neliela ar meiteņu pārsvaru. Kā jau arī dzīvē ir novērots- meiteņu kolektīvi mēdz būt ļoti krāsaini, piepildīti dažādām emocijām, interesēm, raksturiem un temperamentiem. Meitenes, kā arī zēni, pārsvarā ir sadalījušies mazās grupiņās, kuras vieno kopīgas intereses, kā arī dzīves vietas sakritības. Divas meitenes draudzējas ne tikai esot grupā, bet arī brīvajā laikā, jo dzīvo gandrīz blakus. Zēni ir sadalījušies divās grupās – 2 un 2. Taču neskatoties uz to, ka brīvajā laikā bērni labprātāk komunicē ar sev tuvākajiem grupas biedriem, kopumā grupa tiek raksturota kā draudzīga, netika novērots, ka kāds

bērns tiktu vairāk atstumts vai nepieņemts kolektīvā. Grupa ir ļoti aktīva, grupā nepārtraukti notiek čaboņa, sarunas un darbošanās. Bērni ir gatavi pieņemt jaunus izaicinājumus, jaunas idejas un ir gatavi ar lielu interesi izmēģināt dažādas jaunas lietas. Bērniem vislabāk patīk vizuālās mākslas nodarbības, jo tad var zīmēt. Latviešu valodas nodarbības, jo tad bērni var klausīties pasakas. Kā arī nodarbības ārā un brīvais laiks, kad var rotaļāties ar saviem draugiem, spēlēt spēles. Kā jau jebkurā kolektīvā, arī šajā mēdz būt konflikti, kad bērni nevar sadalīt lietas, vai kāds vienkārši ir izdarījis ne tā kā otram patīk. Ikdienā sīki strīdi notiek bieži, bet tie ātri tiek novērsti no skolotājas puses, skolotāja uzreiz pamana strīdus vai arī bērni paši dodas klāt un izstāsta. Ne visi bērni prot patstāvīgi spēlēties, ir arī bērni, kuriem ir grūtības sakārtot mantas, kuras paņēma, kā arī sakārtot savu darba vidi.

Darba autore pēc tiešajiem novērojumiem, veikto individuālo raksturojumu un veiktajām pārrunām ar grupas skolotāju, nosaka bērnu radošās darbības līmeni pētījuma sākumā pēc iepriekš izvirzītajiem kritērijiem (sk.3.attēlu).

3.attģls. Pģtģmģs grupas radoģsģ darbģbas lģmenis pģtģjuma sģkumģ (darba autore).

Bģrnu prasme bģt orģinģliem vizuģlģs mģkslas rotaģnodarbģbģ augsts lģmenis – 2 bģrniem, vidģjs lģmenis – 8 bģrniem un zems lģmenis novģrots 3 bģrniem. Kritģrijs - darbs atģģiras no citiem novģrots augsts lģmenis 5 bģrniem, vidģjs lģmenis arģ 5 bģrniem, savukģrt zems lģmenis 3 bģrniem. Patstģvģģ radģts darbs novģrots augsts lģmenis 4 bģrniem, vidģjs lģmenis – 6 bģrniem un zems lģmenis 3 bģrniem. Un kģ pģdģjais kritģrijs stģsta par savu darba procesu, rezultģtu emocijģm novģrots augsts lģmenis 2 bģrniem, vidģjs lģmenis 6 bģrniem, savukģrt zems lģmenis 5 bģrniem. Diagrammģ atspoguģotais norģda, ka bģrnu radoģsģ darbģbas lģmenis ir vidģjģ lģmenģ. Tģpģc darba autore uzskatu, ka nepiecieģsams aktģvs pedagoģiskais darbs radoģsģ darbģbas sekmģģšanai vizuģlģs mģkslas rotaģnodarbģbģs.

2.3. Pētījuma norises apraksts

Pirmsskolā bērni ne tikai rotaļājas, mācās, pavada savu brīvo laiku dažādās aktivitātēs, bet arī iepazīst savu apkārtējo vidi, savu dzimto vietu, kur bērni dzīvo, apkārtējo dabu, dzīvniekus, cilvēkus un pasākumus. Bērni aktīvi izrāda interesi par visu jauno, kas tiem tiek sniegts, viņi labprāt izmēģina iegūtās zināšanas savā darbībā, bērns izjūt vajadzību darboties. Viss jaunais, viss, ko bērns uztver, redz, izjūt un saprot, dod iespēju bērnam radīt.

Lai darba autore varētu izpētīt vai plānotajās vizuālās mākslas rotaļnodarbībās tiks sekmēta bērnu radošā darbība, darba autore, balstoties uz dažādu pedagogu un psihologu teorētiskajām atziņām un izvirzītajiem kritērijiem veic radošās darbības noteikšanas kritēriju raksturojumu (sk.2. tabulu).

2.tabula. Radošās darbības noteikšanas kritēriju raksturojums (darba autore).

Kritēriji	3 punkti –augsts rādītājs	2 punkti – vidējs rādītājs	1 punkts- zems rādītājs
Orģinalitāte	Bērna darbs ir orģināls, tas ir kaut kas jauns un neredzēts.	Bērna darbā var saskatīt vismaz vienu orģinālu ideju, ko var papildināt. Bērns labprāt zīmē, un iesaistās zīmēšana procesā	Bērna darbā nav orģinālas idejas, bet bērns iesaistas rotaļnodarbībā un cenšas kaut ko darīt.
Atšķirīgums (darbs atšķiras no citu darbiem)	Radošās darbības procesā bērns izmanto savu iztēli, nemeklē idejas no citiem resursiem. Bērna darbs ir atšķirīgs no dotā parauga, ja tāds ir vai no cita bērna darbiem.	Radošās darbības procesā bērns izmanto savu iztēli, var tikt aizgūta kāda ideja, kas tiek interpretēta vai attēlotasavādāk. Ir līdzīgs paraugam vai cita bērna darbam, bet ir atšķirīgāk attēlots, pielikta sava ideja.	Radošās darbības procesā bērns aizgūst ideju no citiem resursiem, nepiepūlas, lai darbs būtu atšķirīgs. Darbs ir tāds pats kā paraugā (ja tiek dots), vai tāds, kā citiem bērniem.
Patstāvīgums (patstāvīgi veikts darbs)	Darbs tiek veikts patstāvīgi, bez pieaugušā palīdzības.	Labprāt iesaistas radošajā procesā, gandrīz visu darbu veic patstāvīgi, lūdz kādu mazu padomu skolotājam vai draugam.	Radošais darbs netiek veikts patstāvīgi, tiek skatīts kā dara citi bērni un atkārtots.

Bērna stāstījums (stāsta par sava darba procesu, rezultātu, emocijām)	Labprātīgi stāsta sava darba iznākumu, sava darba interpretāciju un domu. Nekautrējas paust emocijas, kādas radās, veicot darbu. Prot uz klausīt citu bērnu stāstījumus.	Bērns spēj pastāstīt par savu darbu, vismazīšos teikumos, pasakot galveno domu, kas zīmējumā attēlots. Pauž emocijas, sajūtas, vai dara to pēc skolotāja vai cita bērna aicinājuma. Uzklausa cita bērna stāstījumu.	Nav vēlmes runāt par savu darbu, bet labprāt uz klausu citus. Sava darbs apmierina. Pasaka vismaz vienu galveno teikumu par darba procesu vai darba gala rezultātu.
---	---	--	--

Vadoties pēc izvēlētajiem kritērijiem, bakalaura darba autore centīsies secināt, cik viegli bērnos ir aktivizēt radošo darbību, kas ir nepieciešams, lai bērnos šo radošo darbību sekmētu, kā arī, kas jāievēro pedagogam, lai plānotā nodarbība izdotos. Pievēršot uzmanību rotaļnodarbību pozitīvai, brīvai, drošai darba vide, piedāvājot daudzveidīgus materiālus, tehnikas un metodes, neizsniedzot bērniem gatavus šablonus, paraugus un motivējot, iedrošinājot un atbalstot bērnus radoši darboties.

Uzsākot aktīvu bakalaura darba praktisko daļu, tiks veidotas vizuālās mākslas 3 rotaļnodarbības. Lai vizuālās mākslas nodarbībā tiktu sekmēta un pilnveidota bērna radošā darbība, darba autore izvēlas piedāvāt bērniem izmēģināt dažādas tehnikas un metodes, kā zīmēt darbu. Tematus, kādi tiek izvēlēti vizuālās mākslas rotaļnodarbībās, balstās uz laika posmu, kad tiek veikta rotaļnodarbība, piemēram Ziemassvētku laiks, Lieldienu laiks, rudens krāsainākajā laikā, pavasarī, kad aiz loga viss sāk plaukt un zaļot, vai vasarā, kad daba ir pamodusies, kukaiņi lidinās apkārt un saule spoži silda.

Pirmā nodarbība tika veidota ar mērķi, lai pārbaudītu bērnu radošās darbības attīstības pakāpi pētījuma sākumā. Tiek izvēlēts temats un zīmēšanas veids, kurš ir vienkāršs un visiem labi saprotams.

1. Rotaļnodarbības temats: Pazudusī ziedu pļava.

Uzdevumi:

1. Vingrināties zīmēt pēc savas ieceres, attītot radošo domāšanu.
2. Sekmēt patstāvīgbuzīmējot zīmējumu.
3. Veicināt pozitīvu attieksmi pret savu un citu darbiem.

Saturs: krāsu pludināšana uz slapjas lapas

Plānotais rezultāts: Prot patstāvīgi izvēlēties krāsas ar kādām zīmēt. Attēlo savas idejas klausoties pasaku, izmantojot dažādas krāsas. Prot pastāstīt par savu darbu.

Materiāli: pasaka, balta lapa (A4), ūdenkrāsas, liela ota vai švamme, ūdenstrauks, salvetes.

Rotaļnodarbības norise: Skolotāja stāsta bērniem, ka klāt ir jau maija mēnesis, drīz klāt būs vasara, daba jau ir atmoduies, viss zied, plaukst un zaļo. Skolotāja aicina bērnus noklausīties pasaku, ko skolotāja pati ir izdomājusi. Skolotāja stāsta pasaku (sk.1. pielikumu), kad pasaka nonāk līdz beigām, skolotāja saka, ka pasakai pazuda beigas, kur parādījās lielā puķu pļava. Jautā bērniem vai tie palīdzēs izdomāt uz uzzīmēt puķu pļavu?

Visi kopā pārrunā pasakas sižetu, iztēlojas pasakas ainu dzīvē, katrs savā prātā. Skolotāja visus bērnus aicina pienākt pie viena galda, kur skolotāja parādīs jauno tehniku, kādā sagatavos darba lapu. Demonstrē kā paņem otu vai švammi, ja ir ota, tad iemērc to kārtīgi ūdenī, tad zaļajā krāsā un krāso pa lapu. Otu iemērcē ūdenī visu laiku, lai lapa paliek slapja tā, ka spīd. Ja ar švammi, tad saslapina švammi, uz švammes uzliek krāsu un slapina lapu, lai arī paliek slapja. Tā veidosies zāle. Bērni dodas atpakaļ vietās un sagatavo savas lapas ar ūdens un krāsas palīdzību. Tālāk, kad zāle gatava, skolotāja atgādina pasakas beigas. Aicina bērnus ņemt otas, krāsasi. Bērni veido savu ziedu pļavu. Kad bērni darbus pabeiguši, liek darbus nožūt.

Kad tie nožuvuši, skolotāja aicina katru ielūkoties savā darbā- "vai no šiem izveidotajiem ziediem ir iespējams vēl kaut ko izveidot? Bērni vēro savus darbus, kas nu kuram ir redzams. Skolotāja aicina bērnu savus darbus papildināt ar krāsiņām un zīmumiem, ja vēlas, izcelt to, kas ir redzams, bet, ja nav, tad bērni var izdomāt paši, ko piezīmēt klāt. Pēc tam visi saliek darbus uz grīdas un sastājas tiem pretī. Bērni stāsta (Sofija, Kristiāna, Evelīna, Lauris, Keita, Anna, Ralfs, Annija, Alise, Rinalds, Marija, Roberts un Elīza) ko ir attēlojuši, visi vēro citu darbu un stāsta, ko katrs redz. Skolotāja pieraksta sev uz lapas katra bērna interesanto ideju un redzējumu. Bērni stāsta savas emocijas, ko jutuši ir zīmējot un pludino. Skolotāja uzslavē katra bērna darbu un stāstījumu. 2 bērnu – Keitas un Ralfa zīmējumus un stāstīto pievienojot darbā (sk.4. un 5. attēlu).

4.attēls. Keita: „Man tie dzeltenie izskatās pēc dinosaura”.

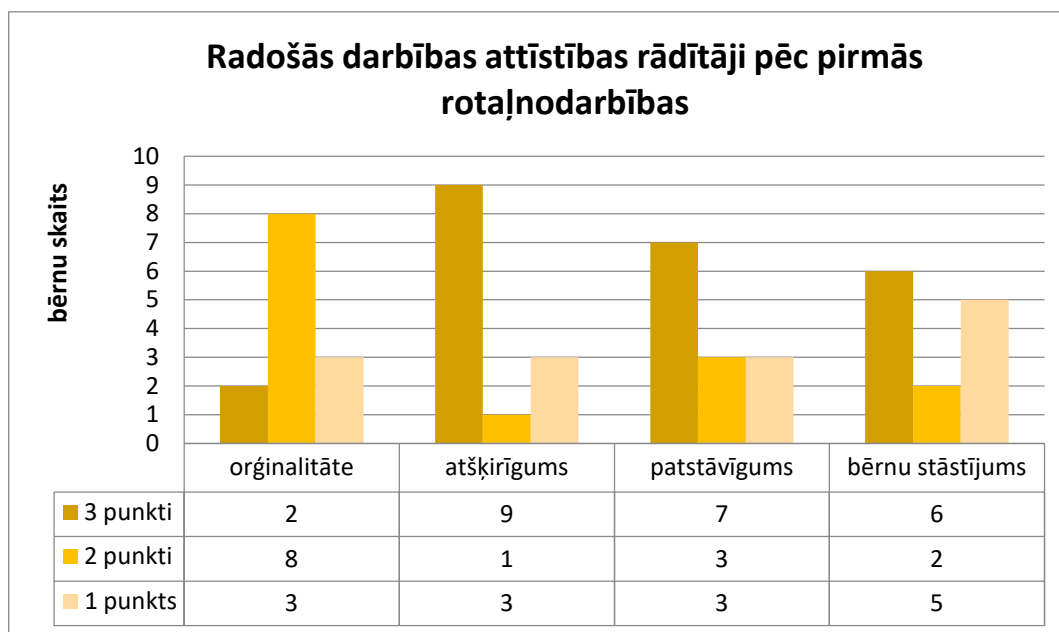
5.attēls. Ralfs: „Man sanāca vētra”.

Bērni bija ieinteresēti klausīties pasaku un darboties šajā nodarbībā, jo bija jūtama vides un pedagoga maiņa. Lai arī sākumā bērni diezgan nedroši, bet ar interesi iesaistījās uzdevuma izpildē un tā procesā.

Pēc rotaļnodarbības izpildes darba autore veic bērnu radošās darbības attīstības pakāpes noteikšanu pēcpirmās rotaļnodarbībā (sk. 3.tabulu). Un, lai objektīvāk atspoguļotu iegūtos rezultātus, pētāmās grupas radošās darbības attīstības rādītājus pēc pirmās rotaļnodarbības aplūkojami diagrammā (sk. 6. attēlu).

2.tabula. Bērna radošās darbības attīstības pakāpe pēc pirmās rotaļdarbības (darba autore).

Bērna vārds	Orģinalitāte	Atšķirīgums	Patstāvīgums	Bērna stāstījums
Sofija	2	3	2	1
Kristiāna	3	3	3	3
Evelīna	2	3	3	3
Lauris	2	3	3	1
Keita	2	2	2	3
Anna	2	3	3	2
Ralfs	2	3	2	3
Annija	1	1	1	1
Alise	2	3	3	2
Rinalds	1	1	1	3
Marija	2	3	3	1
Roberts	1	1	1	1
Eliza	3	3	3	3

6.attēls. Radošās darbības attīstības rādītājs pēc pirmās rotaļnodarbības (darba autore).

Analizējot bērnu radošās darbības attīstības rādītājus, darba autore secina, ka 1. radošās darbības attīstības kritērijam - orģinalitāte augsts rādītājs ir 2 bērniem, Elīzai un Kristiānai. Šīs meitene labprāt zīmē, zīmē ar lielu aizrautību. Šie bērni ir spējīgi izveidot atšķirīgāku darbu par pārējo darbiem, viņām nav nepieciešams ilgi domāt idejas, ko vai kā zīmēt. Vidēji rādītāji ir 8 bērniem. Šajos bērnu darbos ir iespējams saksatīt vismaz vienu orģinālu ideju, kuru ir iespējams papildināt, izcelt piezīmējot klāt detaļas. Savukārt zemi rādītāji ir 3 bērniem – Annijai, Robertam un Rinaldam. Šie bērni zīmē, jo tāds ir dots uzdevums, savukārt kad jāizdomā ir kāds varētu būt zīmējuma papildinājums, šie bērni nelabprāt piepūlas, lai papildinātu savus darbus, atsakot, ka tur, nekā nav, ko papildināt un viņiem paliks pļava. Annijai šajā dienā bija slikts noskaņojums, meitene bija niķīga, tāpēc, iespējams, viņas nevēlēšanās radoši izpausties bija šī iemesla dēļ.

2. kritērijam atšķirīgums (darbs atšķirīgs no citiem) augsts rādītājs tika novērots 9 bērniem - Sofijai, Kristiānam, Evelīnai, Laurim, Annai, Ralfam, Alisei, Marijai un Elīzai, kuriem sanāca interesanti, krāsaini un viens no otra atšķirīgi darbi, katram ar savu stāstu, savu redzējumu. Vidējs rādītājs bija 1 bērnam - Keitai, kas izveidoja kaut ko līdzīgu blakus sēdošā drauga darbam, tomēr, attēlojot nedaudz savādāk. Piemērs, Alise bija uzzīmējusi balonu, kas lido, savukārt blakus sēdošā Keita uzzīmēja balonus, kas bija sastirpināti vienā pušķī kopā. Zems rādījums tika novērots 3 bērniem – Annijai, Robertam un Rinaldam, kas bija tie paši, kuriem bija zems rādījums pirmajā kritērijā. Šie bērni nevēlējās vispār papildināt savus darbus, lai tie kļūtu atšķirīgāki par citiem. Jūtams bērnu nedrošība un nepārlicinātība.

Radošā darba patsāvīgums augsti rādītāji bija 7 bērniem – Kristiānai, Evelīnai, Laurim, Annai, Alisei, Marijai un Elīzai, kas zīmējot gan puķu pļavu, spēja to darīt bez lielām problēmām, gan pēc tam savu zīmējumu papildinot. 3 bērniem - Ralfam, Keitai un Sofijai tika

novērots vidējs rādītājums, kuri zīmējot puķu pļavu lūdza palīdzību skolotājam vai draugam. Savukārt papildinot darbu, pilnīgi patstāvīgi spēja tikai divi no šiem bērniem - Ralfs un Sofija. Trešais zemais rādītājums tika novērots 3 bērniem (Annija, Roberts un Rinalds), kas ir tie paši, kam zemi rādītāji bija pirmajos divos kritērijos. Šo bērnu uzvedība šajā nodarbībā bija vērtējama kā neapmierinoša, tāpēc arī rādījumi ir zemi. Šie bērni patstāvīgi nespēja puķu pļavu uzzīmēt, puīši - Roberts un Rinalds, vairāk traucēja citiem strādāt, kā arī nenoklausījušies, kas un kā jā dara, sāka zīmēt uz lapas pavisam ko citu.

Analizējot pēdējo kritēriju, kas noteica, vai bērni spēj pastāstīt par savu galadarbu un spēj arī uzklaut citu bērnu stāstījumus, darba autore novēroja, ka augsts rādītājs ir tikai 6 bērniem (Kristiāna, Evelīna, Keita, Ralfs, Rinalds un Elīza), kuri paši labprātīgi izrāda iniciatīvu stāstīt savu redzējumu gan par citu bērnu darbiem, gan labprātīgi par savu darbu. Šie bērni arī prot uzklaut citu bērnu stāstījumus, taču reizēm parādās arī tendence pārtraukt runājošo, lai pateiktu savas domas. Ļoti bieži par šo problēmu nācās aizrādīt Ralfam un Rinaldam, kuriem ļoti patīk runāt un sniegt savus komentārus, kamēr citi bērni stāsta. Vidējs rādītājs bija 2 bērniem - Alisei un Annai, kuras vienā teikumā pateica, kas ir attēlots, ko redz drauga darbā. Kā arī izteica savu sajūsmu par to, cik interesanti bija zīmēt puķes un skatīties, kā tās izplūst uz lapas. Meitenes spēj arī uzklaut citus bērnus, kā arī par saviem darbiem jutās apmierinātas. Zemi rādījumi tika novēroti diezgan daudziem bērniem. Kopumā 5 bērni - Sofija, Lauris, Annija, Marija un Roberts nelabprāt dalījās savos stāstos, vienā vārdā aprakstīja, ko redz un ko attēloja. Arī savas sajūtas par darba procesu kopumā izteica vienā vārdā ar vārdu „patika” vai „nepatika”.

Darba autore novēro, ka lielākā daļa bērnu, kas iepriekšējos kritērijos uzrādīja labus rezultātus, šajā 4. kritērijā ir zems rādītājs, jo jūtams bērnu kautrīgums un nedrošība. Viņus nepieciešams mudināt ar uzvedinošajiem jautājumiem, kā arī atbalstīt, motivēt un uzslavēt. Analizējot šos, rādītājus secina, ka lielākā daļa bērnu ir atvērti radošām darbībām. Savukārt turpmākās nodarbībās jāturpina bērniem dot iespēju pielietot savu radošo domāšanu, kā arī vairāk jāmudina bērnus stāstīt un runāt par saviem darbiem, par savām sajūtām, emocijām un domām. Pētāmās grupas bērnu darbus un komentāru par savu darbu skatīt pielikumā (sk.2.pielikumu).

2. Rotaļdarbības temats: Skaistā vasara.

Uzdevumi:

1. Veicināt bērnu radošo domāšanu, izvētoties sižetu, ko zīmēs.
2. Veicināt prasmi darboties patstāvīgi.
3. Gūt prieku par padarīto darbu.

Saturs: zīmēšana izmantojot vates kociņus un guaša krāsas

Plānotais rezultāts: bērni prot dalīties savās emocijās par vasaru, prot pastāstīt par mīļāko nodarbošanos vasarā. Prot uz klausīt citu bērnu stāstījumus. Prot strādāt patstāvīgi, pieņemt patstāvīgi lēmums par to, ko zīmēs. Radoši izpaužas.

Materiāli: vates kociņi, balta lapa (A5), guaša krāsas, ūdenstrauks.

Rotaļnodarbības norise: Skolotāja veido sarunu par vasaru. Jautā bērniem, kādi vasarā ir koki? Zāle? Debesis? Ko cilvēkiem patīk darīt vasarā? (sk. 4.tabulu). Bērni stāsta, ko zin, savus novērojumus vai pieredzi. Skolotāja aicina bērnus nosaukt, koviņi darīs vasaras brīvlaikā. Skolotāja iepazīstina bērnus ar materiāliem, kādus izmantos savā darbā. Parāda vates kociņus. Jautā bērniem – kas tie ir, kam tos ikdienā izmanto? Bērni daļās savā pierdzē un stāsta, ko zin. Bērni paņem katrs sev vairākus kociņus un krāsas. Lūdz bērnus aptaustīt kociņu metriālu. Skolotāja parāda piemēru, kā var zīmēt ar kociņiem, liekot punktiņus, ripinot kociņu vai velkot ar kociņu kā ar otu. Pēc tam bērni zīmē savas vasaras redzējumu.

Skolotāja skatās, kā bērni zīmē, pieiet klāt pie katra bērna, apjautājas, ko bērns ir paredzējis zīmēt. Ja nepieciešams, tad sniedz palīdzību. Kad darbi pabeigti, bērni saliek tos uz galda visus kopā. Sava darba autors pastāsta, ko ar savu zīmējumu ir domājis un ko attēlojis.

4.tabula. Bērnu idejas, ko cilvēkiem patīk darīt vasarā (darba autore).

Bērna vārds	Bērna atbilde
Elīza	Vasarā mamma gaida ābolus, lai varētu no tiem spiest sulu ziemai
Ralfs	Bērni peldās baseinos un ezeros. Un uz jūru brauc
Anniņa	Mēs vasarā dārzā cepam desiņas
Keita	Vasarā ir karsti, cilvēkiem patīk peldēties
Rinalds	Tētis arī vasarā remontē mašīnas un pļauj zāli
Kristiāna	Cilvēki ravē dārzus un stāda dārzeņus
Evelīna	Manai mammai arī ir dārzs
Anna	Spēlējās ārā pagalmā visu dienu
Sofija	Peldās un sauļojās
Marija	Brauc uz nometnēm

Divu bērnu darbus un viņu teikto, kas tika radīti otrajā rotaļnodarbībā pievienojot darbam (sk.7.un 8.attēlu).

7.attēls. Evelīna: „Tā ir mana labākā draudzene vasarā”

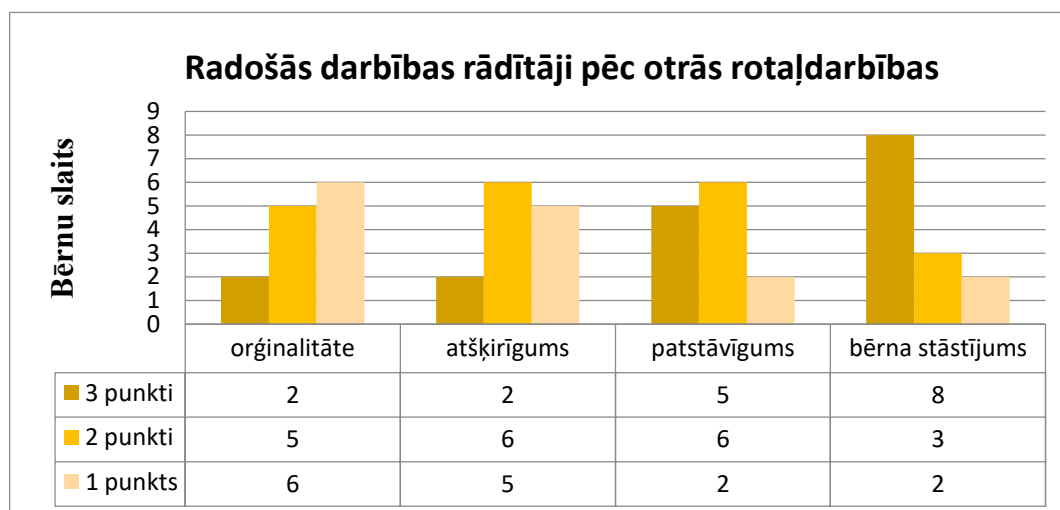
8.attēls. Kristiāna: „Tā ir vasara, kur ir puķes un gaisā uzpūsti burbuļi”

Pētot bērnu darbus, darba autore secina, ka būtiska kļūda vadot nodarbību bija tā, ka rādot priekšā, kā var zīmēt ar kociņiem, uzzīmēja zāli un sauli. Lielākā daļa bērnu darbu sākās tieši ar sauli un zāli. Bija manāma bērnu neizpratne nodarbības sākumā par to, ko gan ir iespējams darīt ar kociņiem vizuālās mākslas nodarbībā. Kopējā ainā pavērās skats, kā bērni aizrautīgi zīmē ar kociņiem, izmantojot daudz krāsas. Darba autorei nācās vairākkārt bērniem ieteikt, ka uz daudziem kociņiem vēl ir daudz krāsas, lai izmanto tos pirms ņem nākamo.

Pēc otrās rotaļnodarbības veikšanas darba autore veic bērnu radošās darbības attīstības pakāpes noteikšanu (sk. 5. tabulu). Radošās darbības attīstības rādītājus pēc otrās rotaļnodarbības aplūkojami diagrammā (sk. 9. attēlu). Citu grupas bērnu darbus un komentārus par savu darbu skatīt pielikumā (sk. 3. pielikumu).

5.tabula. Bērna radošās darbības noteikšana pēc otrās rotaļdarbības (darba autore).

Bērna vārds	Orģinalitāte	Atšķirīgums	Patstāvīgums	Bērna stāstījums
Sofija	3	3	3	2
Kristiāna	2	2	3	3
Evelīna	2	2	3	3
Lauris	1	1	2	1
Keita	2	2	2	3
Anna	2	2	3	3
Ralfs	2	2	2	3
Annija	1	2	2	2
Alise	1	1	2	3
Rinalds	1	1	1	3
Marija	1	1	2	1
Roberts	1	1	1	2
Elīza	3	3	3	3

9.attēls. Radošās darbības rādītāji pēc otrās rotaļdarbības (darba autore).

Analizējot otrās nodarbības, rādītājus ir redzams, ka vairāki kritēriji ir kritušies, salīdzinot ar pirmo nodarbību. Par iemesliem studiju darba autore uzskata- Nav bijis īsti veiksmīgi izvēlēts nodarbības temats, kas spētu visus bērnus ieinteresēt radoši darboties, salīdzinājumā ar pirmo nodarbību; otrā nodarbība bija daudz vienkāršāka, kas neprasīja lielu piepūli, lai izdomātu, ko zīmēt, tāpēc vairāki darbi bija līdzīgi; kā arī viens nosvarīgākajiem iemesliem tiek uzskatīts, ka darba autores kļūda bija bērniem demonstrēt priekšā, ko var zīmēt vasarā- zaļi koki, dzeltena saule. Tāpēc bērniem pirmais, kas nāca prātā ir zīmēt vispirms tieši zāli un saule un tikai pēc tam bērni piezīmēja klāt kaut ko no sevis, līdz ar to tika nokauta radošā domāšana.

Pēc 1. kritērija rādījuma (orģinalitāte) un salīdzinot ar pirmās nodarbības rādītājiem (sk. 6. attēlu), joprojām tikai diviem bērniem ir novērojams augsts rādītājs. Elīzai, kurai arī pirmajā nodarbībā bija augsts rādījums un otra meitene ir Sofija, kurai pirmajā nodarbībā bija vidējs

rādītājs, bet tagad – augsts. Šīm divām meitenēm darbi atšķīrās no pārējiem, jo Elīzas darbs bija košs un piepildīts ar vairākiem sižetiem, piemēram, uzzīmēta ābele, kurā iekšā ir sarkani āboli, savukārt Sofija izdomāja uzzīmēt burbuļus, kas ir uzpūsti gaisā. Vidēji rādātāji vērojams ir tikai 5 bērniem (Keita, Evelīna, Anna, Ralfs, Kristiāna) no sākotnēji 8 bērniem. Savukārt zems rādītājs ir vērojams jau 6 bērniem – Robertam, Annijai, Alisei, Marijai, Laurim un Rinaldam.

Arī 2. kritērijā vērojams liels rādītāju kritums. No sākotnējiem 9 bērniem, kam pirmajā nodarbībā bija augstākais rādītājs, šajā nodarbībā vairs tikai 2 bērniem ir augsts - Elīzai un Sofijai. Savukārt vidējs rādītājs ir 6 bērniem – Evelīnai, Keitai, Annai, Kristiānai, Ralfam un Annijai. Zems rādītājs 5 bērniem – Robertam, Alisei, Marijai, Rinaldam un Laurim. Kas saistās ar bērnu motivācijas trūkumu un vēlmi pašiem radoši un patstāvīgi darboties. Bērni ir bijuši pieradināti pie noteiktu šablonu un parauga izmantošanas savos radošajos darbos, tāpēc sagādā grūtības savu ieceru realizēšana un tā process.

Vērtējot 3. kritēriju patstāvīgi darboties spēja 5 bērni – Kristiāna, Anna, Evelīna Sofija un Elīza. Vidējs rādītājs 6 bērniem – Ralfam, Laurim, Annijai, Alisei, Marijai un Keita, bet savukārt zems rādītājs ir novērojams 2 bērniem – Roberts, Rinalds. Šiem diviem bērniem šajā nodarbībā veicās vissgrūtāk, jo trūkst vēlme darboties un izpausties.

Savukārt 4. Kritērija rādītājos redzams, ka šajā kritērijā (bērnu stāstījums) bērniem uzlabojušies rādītāji. Augsts vērtējums ir 8 bērniem – Elīzai, Kristiānai, Evelīnai, Keitai, Ralfam, Rinaldam, Annai un Alisei. Vidējs rādītājs ir 3 bērniem – Sofijai, Annijai un Robertam. Savukārt zems rādītājs ir tikai 2 bērniem – Marijai un Laurim, jo nelabprāt stāsta par savu darbu. Jāpiebilsts, ka liela nozīme ir pedagoga jautājumu formulēšanai un atbalsta sniegšanai. Ja bērns jūtas nedrošs stāstot par savu zīmējumu grupā, tad nepieciešams veikt pārrunas individuāli. Kas arī izdevās, aicinot par savu zīmējumu pastāstīt atsevišķi no pārējiem – Sofijai, Annijai un Robertam, kuriem pēc pirmās rotaļnodarbības bija zems rādītājs.

3. Rotaļdarbības temats: Krāsu pasaule.

Uzdevumi:

1. Vingrināties zīmēt pēc savas ieceres, saskatot tēlus un sižetu.
2. Veicināt bērnos pozitīvas emocijas klausoties pozitīvu mūziku.
3. Veicināt prasmi prast attēlot savas emocijas ar krāsām.
4. Vingrināties pastāstīt par sava darba galarezultātu un uzklaut citu stāstījumus.

Saturs: zīmēšana izmantojot papīra gabaliņus, guaša krāsas, attēlot savas emocijas klausoties mūziku

Plānotais rezultāts: Bērni prot patstāvīgi izvēlēties krāsu toņus, ar kuriem krāsot. Prot saskatīt nejaušus tēlus, kas izveidojās no papīra. Prot izmantot savu iztēli un pārveido papīra pleķus kādā attēlā, tēlā, sižetā utt. Bērna radošā darbība tiek aktivizēta un pielietota.

Materiāli: papīra avīze, balta lapa A4, guaša krāsas, otas, zīmuļi vai krītiņi, ūdenstrauks.

Nodarbības norise: Skolotāja jautā bērniem, ko ar šiem materiāliem, kas stāv uz galda, varētu darīt? Bērni min savas idejas, kāpēc tiks izmantota avīze (sk. 6. tabulu). Tad skolotāja stāsta, ka bērniem būs vispirms jāsagatavo savas lapas, lai varētu uz tām zīmēt.

Skolotāja darbojās kopā ar bērniem. Vispirms bērni saplēš iedotās avīzes gabalu mazākos gabalos. Lielumu bērni var izvēlēties paši. Plēš nenoteiktas formas gabalus. Kad tie saplēsti, tad slapina ūdenī un liek virsū uz baltās A4 formāta lapas. Kad tas izdarīts, skolotāja saka, ka tagad bērniem būs jānoklausās skaņdarba fragments. Bērni to klausīsies 2x. Pirmajā reizē bērni aizvērs acis un iztēlosies, ko redz klausoties dziesmas fragmentu, kādu darbību, kādus tēlus u.tml. Otrajā reizē, kad skanēs fragments, bērniem būs ar guaša krāsām jāpārklāj lapa, uz kuras salīmēti avīžu gabaliņi. Krāsas var mainīt, bet lapai jābūt visai noklātai. Krāsa jāklāj arī pāri avīzes gabaliem. Tālāk klausās dziesmas fragmentu 1x (Shnuffel Bunny, Snuggle song, 0:00-1:20). Bērni pastāsta, ko iztēlojušies (sk.7. tabulu).

Skolotāja slēdz iekšā otro reizi dziesmu (šoreiz visu dziesmu) un bērni krāso lapu. Liek lapas nožūt. Kad krāsa ir nožuvusi, ņem nost pielīmētās avīzes gabalus un vēro, kas ir iznācis. Mēģina saskatīt tēlus, cilvēkus, priekšmetus, kas iznāk. Skolotāja aicina bērnus izvēlēties krītiņus vai zīmuļus un papildina iznākušos pleķus, lai kaut kas izveidotos. Pēc tam visi apsēžas aplī un rāda savus darbus. Vispirms bērni min un stāsta, ko redz cita darbā. Tad pats darba autors stāsta savu domu vai stāstu, ko ir sanācis attēlot. Skolotāja uzslavē un pasaka labus vārdus par katra bērna darbu.

6.tabula. Bērnu idejas par avīzes izmantošanu vizuālās mākslas stundā (darba autores apkopots).

Bērna vārds	Idejas
Alise	Avīzi var nokrāsot
Ralfs	Varbūt to varnokrāsot un tad uzspiest uz lapas
Kristiāma	Mans opis avīzi dedzina krāsnī, kad vajag, lai ir silts un lai aizdegas malka
Elīza	Man patiktu saburzīt, taisīt bumbas
Annija	Jā, bumbas var krāsot un pēc tam iekarināt kaut kur
Keita	Mans tētis arī dedzina avīzi, man arī patīk dedzināt
Roberts	Pielīmēt. Kā krāsaino papīru
Evelīna	Es nezinu
Rinalds	Uz tā var zīmēt virsū kaut ko

Bērnu idejas par avīžu izmantošanas iespējām ir dažādas, tika novērots tas, ka bērni viens otra atbildes papildina un iedvesmojoties vienam no otra, rodas jaunas idejas. Jūtama grupā nepiespiesta brīva atmosfēra. Ik pa brīdim bērni iesmejas, nosaucot savu ideju. Bērni atvērti un smaidīgi.

7.tabula. Bērnu teiktais pēc mūzikas klausīšanās (darba autores apkopots).

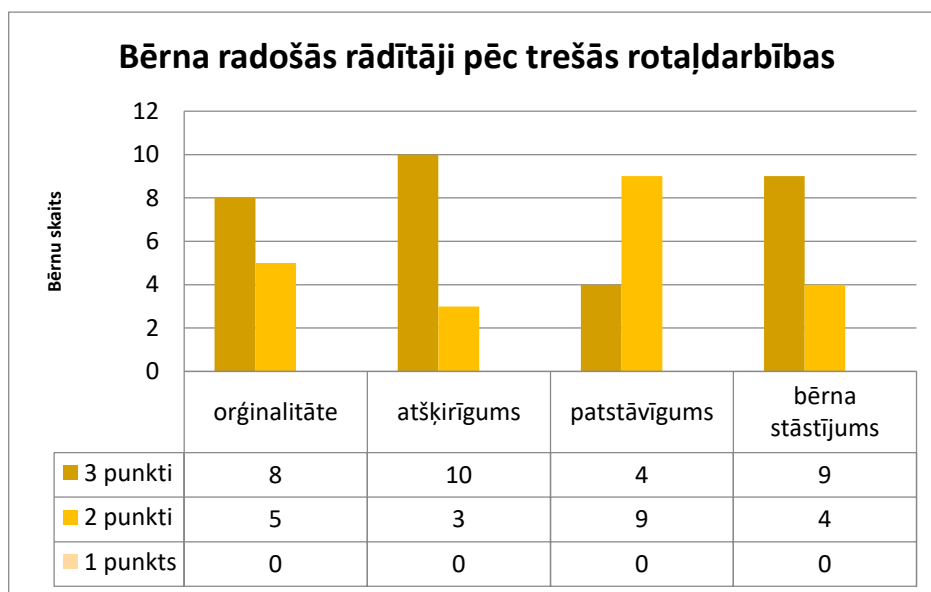
Bērna vārds	Bērnu teiktais
Sofija	Pilī notiek princešu balle, kur skaisti dejo
Kristiāna	Taureņi lido un mēs ar Elīzu tos cenšamies noķert
Evelīna	Mazi bērni spēlējas un dejo
Marija	Man arī liekas, ka bērni dejo un taureņi lido un puķes arī tur ir
Roberts	Es zinu šito dziesmu tur zaķis dzied un ir burkāni
Elīza	Jā, mēs ar Kristiānu ķeram taureņus. Dzeltenos un zaļos un krāsainos
Rinalds	Visādi zvēri skrien pa mežu un priecājas
Alise	Nē, varbūt tie zvēri arī dejo un dzied
Ralfs	Visi priecājas
Annija	Mammas maziem bērniņiem dzied šito, kad viņi raud.
Keita	Es šito Haraldam dziedāšu. Haralds ir mans brālens un viņš ir maziņāks par mani
Anna	Burbuļi lido gaisā
Lauris	Es nezinu.. zaķi skrien un ēd burkānus

Šajā nodarbībā piedalījās un interesi izrādīja visi bērni. Bērniem šāda veida nodarbības notiek reti, tāpēc tiek pieņemts, ka tas ir iemesls bērna ieinteresētībai. Šajā nodarbībā radošā darbība tika sekmēta izmantojot mūziku, kas bērniem attīsta ne tikai klausīšanās prasmi, domāšanu, bet arī iztēli, fantāziju un radošo domāšanu, jo mūziku klausieties tiek dots konkrēts uzdevums- iztēloties, kādu sižetu, kas notiek pie šīs dziesmas.

Pēc trešās rotaļnodarbības veikšanas darba autore veic bērnu radošās darbības attīstības pakāpes noteikšanu (sk. 8.tabulu). Radošās darbības attīstības rādītājus pēc otrās rotaļnodarbības aplūkojami diagrammā (sk.10.attēlu).

8.tabula. Bērna radošās darbības rādītāji pēc trešās rotaļdarbības (darba autore).

Bērna vārds	Orģinalitāte	Atšķirīgums	Patstāvīgums	Bērna stāstījums
Sofija	2	3	2	2
Kristiāna	3	3	3	3
Evelīna	2	3	3	3
Lauris	3	3	2	2
Keita	2	2	2	3
Anna	3	3	3	3
Ralfs	3	3	2	3
Annija	3	3	2	2
Alise	3	2	2	3
Rinalds	2	3	2	3
Marija	3	3	2	2
Roberts	2	2	2	3
Eliza	3	3	3	3

10.attēls. Radošās darbības rādītāji pēc trešās rotaļdarbības (darba autore).

Salīdzinot pirmās nodarbības rezultātu ar trešās nodarbības rezultātiem, lielākajai daļai bērnu ir novērojams rezultātu kāpums vismaz vienā kritērijā. Analizējot pirmā kritērija rādījumus (orģinālitate) ir vērojams, ka augsti rādījumi ir 8 – Kristiānai, Laurim, Annai, Ralfam, Annijai, Alisei, Marijai un Elīzei, no sākotnējiem 2 bērniem. Šie bērni ir spējīgi izveidot orģinālu darbu, ja tiek izvēlēta atbilstoša nodarbības tematika un tehnika, kādā bērni darbojas. Bērni labprāt apgūst jaunas tehnikas, nebaudās no jaunā. Sākumā pirms uzsāk darbu ir nedroši, bet esot jau procesā labprāt un ar prieku darbojas. Tāpat, liela nozīme ir materiālu brīvai piekļuvei un videi. Pieminēšu, ka vidi rada pedagogs un pedagoga izvirzītie uzdevumi.

Vidējs līmenis pēc trešās rotaļnodarbības vērojams ir 5 bērniem – Sofijai, Evelīnai, Keitai, Rinaldam un Robertam, lai gan pētījuma sākumā bija novērots 8 bērniem. Vislielākais

kāpums novērots ir 3 bērniem- Annijai, Robertam un Rinaldam, kuriem pētījuma sākumā bija zemākais rādītājs, taču pētījuma beigās augstākais (Annijai, Rinaldam) un vidējais (Robertam). Zemākais rādītājs pēc trešās nodarbības netika novērots nevienam bērnam nevienā no kritērijiem. Var secināt, ka katrs bērns ir progresējis, tikai citiem bērniem šis progress ir bijis lielāks, citiem mazāks.

2. kritēriju analizējot par darba atšķirīgumu no citiem tiek novērots, ka augsts rādītājs ir 10 bērniem no visas grupas – Sofijai, Kristiānai, Evelīnai, Laurim, Annai, Ralfam, Annijai, Rinaldam, Elīzai un Marijai. Pētījuma sākumā tas tika sākotnēji novērots 9 bērniem. Vidējs rādītājs 3 bērniem – sākumā bija 1 bērnam. Šajā kritērijā kāpumu veikuši no zemākā rādītāja Annija, Rinalds, Roberts, uz augstāko (Annija, Rinalds) un vidējo līmeni (Roberts). Šie trīs bērni būtiski uzlaboja savus rezultātus. Kā novēroja darba autore Annijas radošās spējas ļoti ietekmē viņas garstāvoklis un pašsajūtas. Tiklīdz meitenei garstāvoklis uzlabojies, tad arī meitenes darbība ir aktīvāka un darbi- interesantāki. Roberta rakstura iezīmes joprojām tika novērotas, zēns mēdza būt skaļš un trokšņains, brīžos traucēja citiem bērniem, tomēr darbs bija veikts un arī stāstīt zēns par savu darbu nekautrējās, jo pašam tas patika.

Pēc trešā kritērija rezultātiem par bērna pastāvīgumu radošās darbības procesā vērojams augsts rādītājs ir 4 bērniem (Kristiāna, Evelīna, Anna, Elīza), sākumā bija 7 bērniem. Šī kritērija augstākā līmeņa kritums, iespējams, ir tāpēc, ka dotais uzdevums bija sarežģītāks, bērniem šāda tipa rotaļnodarbības nenotiek bieži. Lielai daļai bērnu tiek novērots vidējs līmenis, kas ir apmierinošs, jo tas paredz, ka bērni spēj darboties patstāvīgi, tikai ir bijusi nepieciešamība pēc konsultācijas vai uzdevuma atkārtotas paskaidrošanas. Vidējs rādītājs 9 bērniem -Sofijai, Laurim, Keitai, Ralfam, Annijai, Alisei, Rinaldam, Robertam un Marijai. Zems rādītājs netiek novērots.

4.kritērijam – prot pastāstīt par darbu, darba procesu, emocijām augsts rādītājs ir vērojams 9 bērniem no grupas. Savukārt vidējs rādītājs 4 bērniem – Sofijai, Laurim, Annijai un Marijai. Lielāko progresu uzrādīja 5 bērni (Sofija, Marija, Roberts, Rinalds, Annija), kuri no zemāka līmeņa progresēja uz vidējo (Sofija, Rinalds, Annija, Marija) un augstāko (Roberts). Tika novērots, ka, lai bērni atraisītos stāstījumu laikā svarīgi ir:

- bērnus motivēt ar uzslavām, lai bērni justos drošāki un pārliecināti;
- lai bērns pats būtu apmierināts ar savu darba rezultātu;
- lai bērns radošās darbības procesā gūtu pozitīvas emocijas;
- uzklaut un pieņemt katra bērna viedokli, stāstījumu un redzējumu uz darbiem un darba procesu.

2.4. Pētījumā iegūto datu apkopojums un analīze

Pētījuma sākumā darba autore veica anketaptauju „X” pirmsskolas izglītības skolotājiem par radošās darbības sekmēšanas iespējām un pedagogu darbību, lai radošo darbību sekmētu (sk.4.pielikumu). Par cik „X” pirmsskolas izglītības iestāde ir maza, tad tika aptaujātas visas 7 pirmsskolas skolotājas. Analizējot sniegtās atbildes, ir vērojami šādi rezultāti.

Uz **pirmo** jautājumu (ar kāda vecuma grupas bērniem pedagogi strādā) tika sniegtas šādas atbildes- 3 pedagoges ir strādājušas gan ar vidējā, gan vecākā pirmsskolas vecuma bērniem. 2 strādā ar jaunāko vecumu un 2 ar vecākā pirmsskolas vecuma bērniem.

Uz **otro** jautājumu – kas ir radošā darbība un radošā domāšana, tika sniegtas šādas atbildes:

- Radošā domāšana ir tad, kad cilvēks spēj domāt, izejot no rāmjiem. Radošā darbība, ja cilvēks spēj uztaisīt kaut ko savādāku kā citiem.
- Radošā darbība ir tad, kad bērni izmanto savu iztēli, izdomā savus stāstus u.tml.
- Radošā darbība ir, ja bērni spēj paši izdomāt kā vēlās attēlot konkrētu lietu.
- Vizuālās mākslas stundās radošā darbība notiek jau pati par sevi- bērni zīmē, domā, fantazē, rada, darbojas.
- Radošā darbība ir spēja iztēloties un attēlot lietas savādākā skatījumā, savā redzējumā.
- Radošums ir nebaidīšanās izmēģināt jaunas lietas, eksperimentēt.
- Radošā darbība ir tad, ja bērni nenožīmē viens no otra vai no skolotājas.

Analizējot pedagogu sniegtās atbildes, var secināt, ka katram pedgogam uzskati par to, kas ir radošs, atšķiras. Radošā darbība tiek skaidrota kā jaunu lietu radīšana, savu fantāziju augļu attēlošana, oriģinālu darbu izveidošana un nebaidīšanās eksperimentēt un izmēģināt jaunas lietas.

Uz **trešo** jautājumu par svarīgāko bērnu radošās darbības procesā pedagogi ir norādījuši bērnu iztēle un fantāziju veidošanās, tā sekmēšana daudzveidīgās darbībās (7 pedagogi no 7); bērna emocijas un sajūtas atzinuši par svarīgu mērķi 5 no 7 pedagogiem; 7 no 7 pedagogiem atzīst, ka nav svarīgākais bērna darba gala darbs, bet gan pats darba process, kā notiek zīmēšana un, lai bērns vispār šajā procesā piedalās. 2 no 7 pedagogiem atzina, ka arī izvēlēto un piedāvāto materiālu daudzveidība un dažādība ir svarīga.

Savukārt, **ceturta** jautājuma atbildes (cik bieži tiek doti paraugi,šabloni) ir šāds, ka visi pedagogi atzinuši, ka lieto tos vismaz pāris reizes mēnesī. (trīs pedagogi minēja, ka apmēram 2x, 3 pedagogi, ka 3 x un viens pedagogs, ka apmēram 4x mēnesī). Dodot bērniem šablonus un paraugus, netiek radīta iespēja bērniem pielietot un attīstīt radošumu. Dot bērniem šablonus 4x

mēnesī, darba autore uzskata, ka ir pārāk bieži, jo bērniem netiek dota iespēja brīvi izmantot savu iztēli un fantāziju, lai radītu ko jaunu, interesantu un atšķirīgu.

Piektā jautājumā (kā tiek izvēlēti materiāli) visi pedagogi atzinuši, ka visas minētās atbildes ir īstās un materiālus izvēlas gan pašas, gan kopā ar bērniem, gan izvēlēti tie materiāli, kas ir jau pieejami. Tas viss ir atkarīgs no temata vai nodarbības mērķa.

Sniedzot atbildes uz **sesto** jautājumu, cik bieži pedagogs iesaistās darbībā kopā ar bērniem, 2 pedagogi atzinuši, ka katrā nodarbībā piedalās un darbojās līdzīgi, savukārt pārējie 5, biežāk ļauj bērniem darboties patsāvīgi un tikai vajadzības gadījumā sniedz palīdzību.

Septītais jautājums, cik bieži tiek piedāvāti bērniem jauni paņēmieni un tehnikas, 7 pedagogi no 7 atzina, ka tās ir viena vai vairākas nodarbības mēnesī, bet nav katrā nodarbībā.

Astotā jautājuma secinājumi ir šādi – 5 pedagogi viennozīmīgi atzina visus iespējamus variantus, lai sekmīgi tiktu attīstīta radošā darbība. Ir svarīga atbilstoši iekārtota mācību vide, ir svarīgi, lai pedagogs pats būtu radošs, tikpat svarīgi ir ļaut bērniem izmantot savu iztēli un izteikties par savu darbu, jo reizēm pedagogi un bērni vienu darbu aplūko dažādi un bērna stāstījums mēdz mainīt bērna darbu. 1 pedagogs minēja, ka svarīgi ir ļaut bērnam izteikties; ļaut brīvu vaļu iztēlei un nedrīkst dot gatavus paraugus, kurus bērni bieži vien mēdz nokopēt. Un pēdējais pedagogs minēja, ka svarīgi ir visi iepriekšminētie komponenti izņemot telpas iekārtojumu un mācību vides iekārtošana. Tas nozīmē, ka šis pedagogs uzskata, ka telpai nav lielas nozīmes bērna radošās darbības sekmēšanā, bērni var darboties radoši dažādos apstākļos.

Uz **devīto** jautājumu visi pedagogi ir atbildējuši, ka nodarbības beigās ir svarīgi, lai bērns ir priecīgs un gandarīts par savu darbu. Tas nozīmē, ka pedagogi, veidojot savu rotaļnodarbību, pievērš uzmanību tam, lai tā sagādā bērniem prieku, lai bērni justos labi un būtu priecīgi darboties kopā ar citiem bērniem un pedagogu.

Analizējot pedagoga sniegtās atbildes, darba autore secina, ka lielākā mērā ikdienas darbā pedagogi tomēr mēģina bērniem attīstīt radošumu, jo ir svarīgi, lai bērni spētu gan darboties patstāvīgi, gan pielietot savu fantāziju un iztēli, jo bērniem tās ir ļoti daudz un ir vērtīgi, ja pedagogi bērniem neliedz to prieku dalīties ar saviem stāstiem un iztēles augļiem. V. Golubina arī skaidro, ka pirmsskolā iztēle ir svarīgs psihiskais process. Radošā darbībā, īpaši vizuālajā mākslā vai rokdarbos iztēle ir svarīgs komponents, jo iztēle katram bērnam ir savādāka un mēdz būt ļoti plaša un krāsaina un bagātīga (Golubina, 2007). „X” pirmsskolas pedagogi atzīst, ka vērtīgi ir dažādot mācību procesu gan ar materiāliem, gan ar tehnikām un metodēm. Visiem bērniem nekad nederēs viens variants, vienam bērnam var patīkt zīmēt ar pirkstiem un krāsām, citam tas var nepatīkt, bet labāk iet pie sirds zīmēt, piemēram, ar krītiņiem. Tāpēc katra pedagoga uzdevums reizi pa reizei piedāvāt bērniem izvēles iespējas, lai tie varētu izvēlēties sev tīkamākos materiālus un metodes.

Bakalaura darba autore neformālā gaisotnē, kad bērni nodarbojas ar ikdienišķām lietām (rotāļājās, krāsoja, zīmēja), veica pārrunas ar bērniem par to, ko bērniem vislabāk patīk zīmēt. Bērnu sniegtās atbildes par to, ko katram visvairāk patīk zīmēt skatīt tabulā (sk.9.tabula).

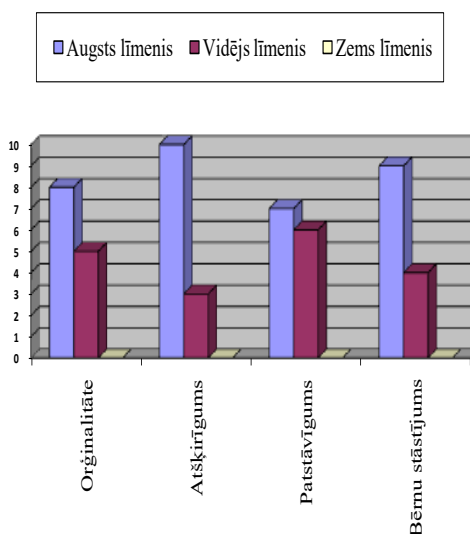
9.tabula. Pētāmās grupas bērnu teiktais, ko vislabāk patīk zīmēt (darba autores apkopots).

Bērna vārds	Bērnu teiktais
Annija	Man patīk zīmēt Elzu un Annu no ledus sirds, jo viņas ir princeses.
Marija	Man patīk zīmēt ģimeni, mammu un tēti.
Ralfs	Mājas ar logiem, durvīm un ģimeni savu, un kaķi.
Alise	Man patīk Minjoni, jo viņi ir dzeltenī un tā multene man patīk, rekur man ir manta arī.
Sofija	Man patīk zīmēt kaķus un suņus.
Keita	Mājas, un mammu un tēti, kaķi mūsu, viņu sauc Bantīte. Un suņus Kamu un Džeinu arī.
Lauris	Man patīk zīmēt skolu. Jo viņa ir liela un tur ir mani draugi.
Elīza	Puķes, jo viņas ir krāsainas un man patīk puķes.
Kristiāna	Princeses un prinčus ar zirgiem un ģirbi kā pelnrušķītē.
Evelīna	Savu labāko draudzeni.
Roberts	Mašīnas, traktoros un lidmašīnas.
Rinalds	Mašīnas un vilcienus, ferrari mašīnu.
Anna	Man patīk zirgi.

Analizējot bērnu sniegtās atbildes, darba autore secina, ka bērnu lielākā vērtība ir ģimene – mamma un tētis. Arī bērniem, kas zīmē mājas un dzīvniekus, šīs lietas saistās ar ģimeni, kur visi dzīvo kopā. Bērniem, kas minēja dzīvniekus arī realitātē mājās ir šādi dzīvnieki- kaķis, suns. Bērni, kas minēja pasaku varoņus teic, ka tās ir arī viņu mīļākās pasakas un multenes.

Pētījuma noslēgumā, var secināt, ka bērna radošās darbības sekmēšanas iespējas ir atkarīgas no tā, ar kādām metodēm pedagogs piedāvās bērniem darboties vizuālās mākslas rotaļnodarbībās. Pedagogam ir svarīgi saprast, kas bērna radošo domāšanu atraisa un kas – nokauj. Tas ir liels darbs pedagogam pašam ar sevi, ļaut bērniem brīvi darboties, bez robežām un pedagoga lielas iejaukšanās. Darba autore nonāk pie secinājumiem, ka nepieciešams ieguldīt lielu darbu darbā ar sevi, lai spētu nojaukt robežas un neierobežot bērnu vēlmi atrasties. Lai spētu piedāvāt bērniem patiesi interesantas un radošas nodarbības, tam ir vajadzīgs laiks, gribasspēks un vēlšanās. Darba autore uzskata, ka vēl ir ļoti daudz jāstrādā ar sevi, lai līdz tam nonāktu.

Darba autore pēc rotaļnodarbību veiktajām analīzēm un praktiskā darba ar bērniem nosaka bērnu radošās darbības līmeni pētījuma beigās pēc iepriekš izvirzītajiem kritērijiem (sk.11.attēlu).

11.attēls. Bērnu radošās darbības līmenis pētījuma beigās (darba autore).

Pētījuma beigās bērnu prasme būt oriģināliem vizuālās mākslas rotaļnodarbībā augsts līmenis ir 8 (sākotnēji 2 bērniem), vidējs līmenis 5 bērniem (sākotnēji 8 bērniem) un zems līmenis pētījuma beigās vairs netiek novērots, lai gan sākotnēji tas bija vērojams 3 bērniem. Tātad var secināt, ka bērnu radošās darbības oriģinalitāte ir progresējusi. Pie atšķirīguma kritērija augsts līmenis pētījuma beigās vērojams 10 bērniem (sākotnēji 5 bērniem). Vidējs līmenis 3 bērniem (sākotnēji 5 bērniem), savukārt zems līmenis pētījuma beigās netiek vērojams (sākotnēji bija 3 bērniem). Arī šis radošās darbības kritērijs ir progresējis, bērnu prasmes ir uzlabojušās. Pie patstāvīguma kritērija pētījuma sākumā augsts līmenis 7 bērniem (sākotnēji 4 bērniem), vidējs līmenis – 6 bērniem (sākotnēji 3 bērniem), savukārt zemes līmenis netiek novērots, lai gan sākotnēji bija 3 bērniem. Arī šis kritērijs ir uzlabojis, lai gan nedaudz, bet ir. Kas saistās ar bērnu iepriekšējo pieredzi, prasmēm un iemaņām. Un kā pēdējais kritērijs bērnu stāsti par savu darba procesu, rezultātu emocijām pētījuma beigās augsts līmenis novērots 9 bērniem (sākotnēji 2 bērniem), vidējs līmenis 4 bērniem (sākotnēji 6 bērniem). Savukārt zems līmenis pētījuma beigās netiek novērots, lai sākotnēja bijus 5 bērniem. Diagrammā atspoguļotais norāda, ka bērnu radošās darbības līmenis pētījuma beigās ir progresējis no vidējā līmeņa uz augstu līmeni.

Darba autore, apkopojot iegūtos datus un balstoties uz vadīto nodarbību pieredzi un novērojumiem, var secināt, ka bērni ir vairāk atraisījušies, kļuvuši atvērtaki, ja vien darba autore izvēlas pareizās metodes, kā pieiet bērniem, kā komunicēt un motivēt viņus. Bērniem ir svarīgi,

lai tie tiek uzklausīti un saprasti, tad viņi kļūst drošāki un pārliecinātāki par sevi. Ja bērniem tiks piedāvāts temats, kas nav bērna interesēs, tad arī bērni nebūs ieinteresēti tajā izpausties. Pedagogam nepieciešams nepārtraukti vērot savus audzināmos, lai zinātu, kas bērniem ir aktuāls, kas ietilpst viņu interešu lokā. Kas ir tās lietas, kas aizrauj bērnus.

Pētījuma sākumā, tika izvirzīta hipotēze, kuru pētījumam noslēdzoties, darba autore apstiprina – vidējā pirmsskolas vecuma bērnu radošā darbība tiks sekmēta, ja:

- bērniem netiks doti gatavi šabloni, paraugi no kuriem smelties idejas;
- bērnam tiks radīta pozitīva, brīva, droša darba vide ar pieejamiem materiāliem;
- pedagogs piedāvās daudzveidīgus materiālus, tehnikas un metodes bērna radošās darbības sekmēšanai;
- pedagogs motivēs, iedrošinās un atbalstīs bērnus radoši darboties.

Svarīgi ir sniegt bērniem brīvās izvēles iespējas. Būtiski, lai vismaz kādā nodarbības daļā bērniem ir iespēja atklāt savu iztēli vai redzējumu uz lietām, notikumiem. Ielikt darbā kaut ko no sevis, lai zīmējums kļūtu īpašs un neatkārtojams. Tas sniedz arī pašiem bērniem lielāku prieku un gandarījuma sajūtu par paveikto darbu un nodarbības procesu kopumā. Bērniem būtiski ir just no pedagoga atbalstu, palīdzību un pozitīvu attieksmi ne tikai vizuālās nodarbības laikā, bet gan visas dienas garumā.

Kā akcentē R. Bebre, tad arī pedagogs ir radoša profesija – reizē aktieris un režisors. Atrasisit bērnos esošo radošuma potenciālu spēj tikai radošs skolotājs ar brīvu domāšanu, pedagoģisku azartu, bērnu mīlestību. Tāpēc ir nepieciešama vēlme izzināt veidus un līdzekļus, lai rastos pārliecība par savām spējām veidot tādu mācību procesu, kas būtu motivējošs gan bērnam, gan skolotājam (Bebre, 2010). Pedagoģa uzdevums ir palīdzēt bērnam apzināt savus iekšējos resursus, lai sekmētu viņu pašrealizācijas izpausmes. Radošas personības ir sabiedrības bagātība, un tās ir, iespējams, vairot, vispirms jau atraisot un attīstot savu radošumu.

Vizuālā māksla ir lielisks veids kā bērnam veicināt radošo darbību, sekmēt emocijas, prieku, sajūsmu vai nepatiku un dusmas. Zīmējot, krāsojot, līmejojot bērņā rodas prieks. It īpaši, ja tiek ļauta vaļa bērna fantāzijai un iztēlei un, ja nodarbībā tiek piedāvātas interesantas metodes, kā radīt savu darbu, ja tiek ņemtas vērā bērna tā brīža intereses un aktualitātes. Vizuālā māksla sekmē bērnos radošo darbību, ilgstošā un mērķtiecīgā darba procesā un laikā.

Secinājumi

1. Pirmsskolā noteicošā loma ir bērna emocionālajai pasaules uztverei un radošajai darbībai. Pirmsskolas vecumā bērniem ir izteikta fantāzija un iztēle, kas veicina radošu darbību, tāpēc pirmsskola ir pirmā vieta, kur bērniem tiek radīta vide un apstākļi, lai tie spētu radoši un mākslinieciski izpausties.
2. Radošums ir cilvēka emocionālās attieksmes un spēju kopums, kas ļauj attīstīt radošas domas, idejas vai iztēles veidolus. Tas ir veids, kā izraisīt idejas, kuras var izmantot dzīvē.
3. Radošajā darbībā svarīgākais ir nevis darba gala rezultāts, bet gan radīšanas process, kurā tiek radīts.
4. Vizuālā māksla rosina bērnus radīt unikālus un oriģinālus darbus, kas atspoguļo bērnu iekšējo pasauli, emocionālo stāvokli, sajūtas, fantāziju. Tas ir lielisks veids, kā atklāt bērna redzējumu uz apkārtējo pasauli, kādu bērns to redz ar savām acīm.
5. Pedagoģa svarīgākais uzdevums, lai sekmētu radošo darbību ir neuzlikt robežas bērnu dabiskajai vēlmei radoši darboties, piedāvāt bērniem atbilstošus, daudzveidīgus materiālus un ļaut bērniem brīvi darboties vizuālās mākslas rotaļnodarbībās.
6. Tiek apstiprināta hipotēze, ka 4-5 gadus vecu bērnu radošā darbība tiek sekmēta, ja:
  - bērniem netiek doti gatavi šabloni, paraugi, no kuriem smelties idejas;
  - bērniem tiek radīta pozitīva, brīva, droša darba vide;
  - pedagogs piedāvā daudzveidīgus materiālus, tehnikas un metodes bērna radošās darbības sekmēšanai;
  - pedagogs motivē, iedrošina un atbalsta bērnus radoši darboties.

Priekšlikumi skolotājiem

Pamatojoties uz teorētiskajām atziņām un pētnieciskajā procesā gūtajām atziņām, veicot 4-5 gadus vecu bērnu radošās darbības sekmēšanu, darba autore izstrādā ieteikumus pedagogiem.

1. *Neuzlikt robežas bērna iztēlei un fantāzijām*

Bērna prāts ir apbrīnojams, tajā ir tikai daudz pozitīvā, tik daudz emocijas, sapņi, idejas, tāpēc uzlikt tām robežas ir grēks. Katrs bērns ir individuāla personība, kurai ir, jāļauj attīstīties un augt.

2. *Radīt vidi, kurā bērns jutīsies droši un ērti*

Ikdienas videi, kurā bērni atrodas ir jābūt drošai, siltai, gaišai un interesantai, jo šajās telpās bērni uzturās bieži, tāpēc jācenšas radīt siltu māju sajūtu.

3. *Biežāk izteikt bērniem pozitīvus vērtējumus un uzslavas*

Bērni kļūst dromīgāki, atvērtāki un pašpārliecinātāki, ja tiem tiek izteiktas pozitīvas tēzes par paveikto darbu un darba procesu. Katra bērna sasniegumi ir īpaši, pat ja tie ir mazi vai niecīgi

4. *Būt radošam un smaidīgam pedagogam. Esi piemērs!*

Nereti pedagogi pat neapzinās, cik nozīmīgu lomu viņi spēlē bērna attīstības procesā. Pedagoģi bērniem ir kā paraugs, pēc kā bērni spriež, kas ir labs un kas nav. Tāpēc pedagogam jābūt radošam, kas spēj piedāvāt bērniem diferencētas nodarbības. Kā arī jādomā par pozitīvas attieksmes rādīšanas piemēriem bērniem pret dažādām lietām- apkārtējiem cilvēkiem, manierēm (labdien, lūdzu, paldie utt.), darba kultūru, vērtībām un vispārpieņemtām sabiedrības normām.

5. *Ļauj bērnam runāt*

Svarīgi ir zināt, ko bērns domā, jūt, redz un saprot. Tāpēc jāļauj izteikt domas, izteikt savu viedokli, mudināt dalīties ar savām emocijām un izjūtām. To visu var attīstīt un pilnveidot jebkurā rotaļnodarbībā, arī vizuālajā mākslā.

Literatūras un citu avotu saraksts

1. Albrehta, Dz. (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata
2. Bebre, R. (1997). *Kreativitāte un skolotāja personība*.//Skolotājs. Nr.1., Lpp 34. – 37.
3. Craft, A. (2006). *Creativity in schools: Tensions and dilemmas*. Retrieved from:
https://www.researchgate.net/publication/42792422_Creativity_in_schools_tensions_and_dilemmas
4. de Bono, E. (2009). *Sešas domāšanas cepures*. Rīga: Zvaigzne ABC
5. Dombrova, E. (2012). *Da Vinči Gēns. Kā atmodināt radošumu*. Rīga: Radošās karjeras attīstības centrs: LATVUDA
6. Dombrova, E. (29.04.2015.). *Kreativitātes attīstības metodes. Personības psiholoģija*. Pieejams: <http://latvuda.lv/kreativitates-attistibas-metodes/>
7. Dzintere, D. (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības soļi
8. Edeirs, Dž. (2008). *Radošas domāšanas māksla. Kā radīt jaunas un izcilas idejas*. Izdevniecība: Lietišķās informācijas dienests
9. Elshout, J. (1996). *Creativity*. International Encyclopedia of Developmental and Instructional Psychology. Great Britain: Pergamon. ISBN: 9780080429809
10. Fišers, R. (2005). *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa
11. Freiberga, I. (2002). *Bērnu apdāvinātība*.//Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē. Rīga: Izglītības soļi
12. Frīdenberga, B. (2003). *Vizuālā māksla pirmsskolā. Teorija. Prakse. Pieredze*. Rīga: RaKa
13. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi
14. Hee Kim, K., Cramond, B. & VanTassel-Baska, J. (2010). *The relationship between creativity and intelligence*. The Cambridge handbook of creativity. New York: Cambridge University Press. ISBN-10: 9780521730259
15. Hibnere, V. (1977). *Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne
16. Hibnere, V. (1998). *Bērna vizuālā darbība: 1.daļa*. Pedagoģiskā psiholoģija. Teorija. Prakse. Pieredze. Rīga: RaKa
17. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: SIA „Izglītības soļi”
18. Kneller, G. F. (1965). *The art and science of creativity*. New York.: Holt, Reinehart and Wilson.
19. Komarova, T. (1982). *Kā mācīt bērniem zīmēt*. Rīga: Zvaigzne

20. Krūmiņa, I. (2011). *Kreativitātes kognitīvie aspekti.* //No Bebre, R. (sast.). Kreativitātes psiholoģija. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija
21. Lieģeniece, D. (2003). *Kopveseluma pieeja radošas personības veidošanā.* // No Bebre, R. (sast.) Radoša personība: Zinātnisko rakstu krājums, III. Rīga: RaKa
22. Lika, I. (2000). *Kreativitāte un personības pašattīstība.* // No Bebre, R. (sast.) Radoša personība I: Zinātnisko rakstu krājums. Rīga: Vārti
23. Miķelsone, I. (1996). *Bērnu patstāvīgās mākslinieciskās darbības sekmēšana pirmsskolas vecumā.* Probācijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
24. Miķelsone, I. (2000). *Radošums – būtiska personības vērtība.* No Bebre, R. (sast.) Radoša personība I: Zinātnisko rakstu krājums. Rīga: Vārti
25. *Metodiskie ieteikumi par bērnu vērtēšanu pirmsskolā.* (2011). Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/verteshana_pirmsskola.pdf
26. *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai.* (2016) Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
27. Nickerson, R. S. (1999). *Enhancing creativity.* // In: Sternberg, R. J. (ed.). Hand book of creativity , pp. 392–430. Cambridge: Cambridge University Press.
28. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām* (31.07.2012.) Ministru kabineta likums Nr.533. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=250854>
29. Orska, R. (2008). *Sociālās vides ietekme uz skolēna uzvedību.* // Izglītības iestāžu mācību vide: problēmas un risinājumi. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.
30. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* (2000). Sast. Autoru kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC
31. *Pirmsskolas izglītības mācību satura programmas paraugs.* (2012). Mācību programmas projekta izstrādes grupa: Āboltiņa, L., Bula – Biteniece, I., Gorjačkina, S., Jurisone, B., Silova, M., Strazdiņa, M., Tempelfelde, I. Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/pirmssk_izgl_mac_programma.pdf
32. Plaude, A., Roze, J. un Roze, J. (2012). *Kreativitāte un psiholoģiskās aizsardzības mehānismi: teorētiskas un empīriskas ieskices.* No Bebre, R. (sast.) Radoša personība X: zinātnisko rakstu krājums. Rīga: JUMI
33. Purmale, R. (1997). *Bērnudārza sociālā vide kā bērnu aktivitātes, darbīguma un labestības veidotāja.* //RPIVA Zinātniskie raksti. Rīga: Vārti

34. Raipulis, J. (2000). *Radošas personības attīstības ģenētiskie priekšnoteikumi*. No Bebre, R. (sast.) Radoša personība I: zinātnisko rakstu krājums. Rīga: Vārti
35. Randoha, A. (2015). Pirmsskolēna vizuālo spēju pilnveide tēlotājdarbībā. Promocijas darbs. Rīga: RPIVA
36. Rodari, Dž. (2009). *Fantāzijas gramatika*. Rokasgrāmata pedagogiem un vecākiem. Rīga: Zvaigzne ABC
37. Rože, I. (2011). *Kreativitātes jēdziens*.//No Bebre, R. (sast.) Kreativitātes psiholoģija. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija.
38. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme A. (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrošajā vārdnīcā*. Jelgavas tipogrāfija
39. *Skola2030 mācību satura pilotprojekts*. (2017). Projekts Nr. 8.3.1.1./16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā. *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts*. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/images/aktualitates/2017/Skola2030Dokuments.pdf>
40. Sternberg, J. R., Lubart, I. T. (1999). *The Concept of Creativity: Prospects and Paradigms*. In *Handbook of Creativity*. Edited by Robert J. Sternberg. Cambridge University Press., ISBN 0 521 57604 0
41. Students, J.A. (1998). *Vispārīgā paidagōģija*. II daļa. Zinātne un māksla sevis un citu audzināšanā. Rīga: RaKa
42. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Mācību līdzeklis. Rīga: Zvaigzne ABC
43. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagoģijā*. Teorija. Pieredze. Prakse. Rīga: RaKa
44. Vidnere, M. (2011). *Kreativitātes jēdziens un tā attīstība*. // Kreativitātes diagnostika un attīstība. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija
45. Vidnere, M. (2011). *Kreativitātes procesa raksturojums*. // No Bebre, R. (sast.) Kreativitātes psiholoģija. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija
46. Грецов, А. Г. (2007). *Тренинг креативности для старшеклассников и студентов*. Санкт-Петербурга: Питер, ISBN 978-5-91180-221-9
47. Лаврентьева, Т. (1995). *Организация предметной среды и позиция воспитателя*. Дошк. восп.
48. Роджерс, К. (1994). *Взгляд на психотерапию*. Становление человека. Москва: Прогресс. Универс

Pielikumi

Stāsts par bitīti

Reiz dzīvoja trīs māsas – bitītes. Divas vecākās māsas bija pierdzējušas medus putekšņu vākšanā, viņas augu dienu lidoja plašajās debesīs, lai dotos meklēt skaistās ziedu pļavas. Jaunākā māsa, kura vēl nemācēja lidot, tik ļoti sapņoja par dienu, kad varēs kopā doties ar māsās lielajā pasaulē. Viņa domāja un iztēlojās- kā tas ir, būt tur ārā? Būt tur augšā un lidot pretī saulei? Kādi ir tie ziedi par ko allaž runā un sajūsminās abas māsas?

Mazā bitīte lūdza savām māsām, lai tās iemāca viņai lidot. Lai tās paņem līdzīvi viņu medus meklējumos un parāda plašo pasauli. Taču vecākās māsas bija tā aizrāvušās ar ziedu pļavas meklējumiem, ka mazajai māsai nemaz laika neatlika.

Mazā bitīte nolēma- pati mācīšos lidot un atradīšu es to ziedu pļavu. Tad varēšu lielās māsas aizvest uz ziedu pļavu un iemācīties vākt medu.

Tā pagāja diena no dienas, lielās māsas turpināja ziedu pļavas meklējumus, bet mazā- mācījās lidot. Viņa vicināja spārnus, līdz pacēlās no zemes dažus centimetrus. Viņa centās un centās vēl, jo tik ļoti kāroja ieraudzīt pasauli no augšas. Pagāja dienas un nedēļas. Lielās māsas joprojām devās ziedu pļavās divatā. Līdz vienu dienu mazā bitīte sēdēja zālē un iztēlojās lielu, košu, krāsainu ziedu pļavu. Kā viņas ar māsas lido virs tās un kopā vāc medus putekšņus. Līdz mazā bitīte tā aizrāvās ar savu fantazēšanu, ka pati pat nemanīja, kā pacēlās debesīs. Viņa aiz priekiem lidinājās, lēkāja un priecājās. Mazā bitīte nu bija gatav doties meklēt ziedus. Viņa lidoja un lidoja, līdz piekusa, nosēdās, atpūtās un devās tālāk. Tā ziedu pļavu tā arī neatradusi vairākas dienas, bitīte noskuma un jau bija atmesusi cerības. Te pēkšņi garām gāja mazs bērniņš, kas pamanīja noskumušo bitīti un vaicāja, kapēc tik skumja. Mazā bitīte izstāstīja savu stāstu un bērniņš apsolija bitītei palīdzēt atrast pļavu.

Pirmās rotaļnodarbības bērnu darbi

11.attēls.Ralfs: „Man sanāca vētra”

12.attēls.„Zaķīši”

13.attēls. Keita: "Man tie dzeltenie punktiņi izskatās pēc dinozaura"

14.attēls. Elīza: "Es piezīmēju biūtes māšīnas puķu pļavā"

15.attēls.Alise: „Tas ir salūts” (Alise)

3.pielikums

Otrās rotaļnodarbības bērnu darbi

16.attēls.Kristiāna: „Tā ir vasara, kur ir puķes un gaisā uzpūsti burbuļi”

17.attēls. Evelīna: „Tā ir mana labākā draudzene vasarā”

18.attēls.Elīza: „Tur ir saule, debesis, es un ābele ar āboliem”

19.attēls. Sofija: „Tas izskatās pēc vasaras karnevāla”

Anketa pirmsskolas izglītības iestādes pedagogam

Bakalaura darba temats „4-5 gadus veca bērna radošās darbības sekmēšana vizuālajā mākslā” tā ietvaros, lūdzu atbildēt uz jautājumiem.

Izvēlētos atbilžu variantus apvilkt vai ierakstīt nepieciešamajās vietās.

1. Ar kāda vecuma grupu bērniem Jūs strādājat?

.....

2. Kas, Jūsuprāt ir radošā darbība un radošā domāšana?

.....

3. Kas, Jūsuprāt radošās darbības procesā ir pats svarīgākais? (vairākas atbildes iespējamas)

- bērna darba galarezultāts
- pats radīšanas process
- piedāvāto materiālu daudzveidība, izvēles iespējas
- izpildīts nodarbības dienas vai nedēļas plāns
- bērna emocijas un sajūtas radīšanas procesā un galarezultātā
- iespēja pielietot iztēli un fantāziju
- cits .....

4. Cik bieži bērniem tiek doti paraugi, šabloni pirms zīmēšanas?

- Reizi nedēļā
- Pāris reizes mēnesī (apmēram cik?).....
- Katrā zīmēšanas nodarbībā
- Gandrīz nekad
- Cits variants.....

5. Kā tiek izvēlēti materiāli vizuālās mākslas nodarbībām? (vairākas atbildes iespējamas)

- Tiek norunāts un izvēlēts kopā ar bērniem
- Tiek atrasta vai izdomāta kāda ideja, ko bērniem sniegt un atbilstošie materiāli sagādāti
- Tiek lietoti tie materiāli, kas ir pieejami uz vietas
- Pedagoģs pats izvēlas ar kādiem materiāliem strādās bērni atbilstoši tematam

6. Cik bieži pedagogs iesaistās ar bērniem radošās darbības procesā? (vairākas atbildes iespējamas)
- Katrā nodarbībā darbojos līdz ar bērniem
  - Biežāk bērniem tiek ļauts patstāvīgi darboties, nepieciešamības gadījumā tiek sniegta palīdzība
  - Gandrīz nekad neiesaistos bērna radošās darbības procesā
  - Cits .....
7. Cik bieži bērniem piedāvājat jaunus paņēmienus un tehnikas?
- Vismaz vienā nodarbībā nedēļas laikā
  - Vienā vai vairākās nodarbībās mēnesī
  - Reizi pusgadā
8. Jūsprāt, kas nepieciešams, lai bērniem radošā darbība tiktu veiksmīgāk sekmēta?
- Atbilstoša mācību vide, ar pieeju daudzveidīgiem materiāliem
  - Radošs pedagogs ar daudz idejām
  - Dot bērniem brīvu vaļu izmantot savu iztēli
  - Ļaut bērnam izteikties, pastāstīt par savu darbu
  - Nedrīkst dot paraugus no kuriem zīmēt vai iepaidoties
  - Cits .....
9. Nodarbības beigās man svarīgi, lai bērns (vairākas atbildes iespējamas)
- Ir precīgs un gandarīts par savu darbu
  - Vēlētos parādīt un pastāstīt par savu darbu pārējiem
  - Vēlētos atkārtot nodarbībā darīto
  - Būtu apguvis izvirzītos uzdevumus

Paldies, par sniegto laiku un atbildēm, veiksmi turmākaajā darbā!

Tiks ievērota konfidencialitāte.

Bakalaura darba autore: Laura Novicka

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs izstrādāts
(atbilstoši pasvītrot)

LU

_____
(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors

_____
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

_____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds,
paraksts)

Kvalifikācijas darbs / Bakalaura darbs / Diplomdarbs / Maģistra darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums

_____
(vērtējums)

_____
(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs

_____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

_____
(paraksts)

GALVOJUMS

Es,

_____

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

_____

(vārds, uzvārds)

_____

(paraksts)

Datums:

_____